

SLOVENSKA MLADINA

MLADINSKA REVILJA

Hlapčuj, da boš napojen in nasičen, ter nič ne izprašuj, kdo ti je gospodar in kaj ti ukazuje! Hlapci, ki so se radovoljno prodali, pa so bolj goreči od gospodarja samega. Gospodar se prekrži, hlapec moli rožni venec; gospodar moli očenaš, hlapec opravlja devetdnevniko. Bolj skrbnih varuhov nima neumnost; noč in dan stoje pred njenimi durmi, da je ne zaloti beseda od zunaj ter ji ne zmoti vernega srca...

IVAN CANKAR.

IZ VSEBINE:

Počitnice 1940 * Anketa o slovenski mladini * Moj oče * Malik * Vladimir Gačnovič in njegova generacija * Pismo iz internata * Moja sneguljčica * Vparku * Iz pomladnih sonetov * Krik prekogora * Razgledi mladega rodu: Pedagoške metode * Mladina pri nas in na tujem * Med knjigami * Dokumenti * Uredniški paberki * Slovenskemu abiturientu * Kratki pregled akad. življenja in struj na univerzi

*

CENA DIN 4--

LJUBLJANA * APRIL-MAJ

7-8

SLOVENSKA MLADINA

mladinska revija za leposlovje in vsa kulturna vprašanja

izhaja vsak mesec. Ureja jo uredniški odbor; odgovorni urednik je Kostja Nahtigal, stud. med. v Ljubljani. Izdaja jo konzorcij »Slovenska mladina«; predstavnik je Kostja Nahtigal.

Celoletna naročnina za 8 številk znaša din 20—, za dijake din 16—.

Številka čekovnega računa Poštne hranilnice v Ljubljani je **17.827**

Vsi rokopisi in dopisi za uredništvo in upravo naj se pošiljajo na naslov: Uredništvo »Slovenske mladine«, Ljubljana, Mirje 13. Rokopisov ne vračamo.

Tiska tiskarna Merkur d. d. v Ljubljani (predstavnik O. Mihalek).

OB SKLEPU DRUGEGA LETNIKA

S pričujočo dvojno številko je zaključen drugi letnik »Slovenske mladine«. Uredniški odbor čuti dolžnost, da na tem mestu spregovori par besed o tem, kako zre na svoje delo in kako gleda v prihodnost.

»Slovensko mladino« je ustanovila mladina sama, je skoraj izključno (izvzemamo ankete) sama pisala in sama opravljala vse uredniške in upravne pose. Ves čas njeno pisanje ni bilo odvisno od nikakršnih podpornikov, prijateljev mladine in podobnih. Mirno lahko rečemo, da je v dveh letih njena kvaliteta neprestano rasla, obenem pa je rasel tudi njen odziv v vrstah one slovenske mladine, ki je »Slovensko mladino« sprejela kot težko pričakovan list, ki naj poveže vse resnično progresivne, delovno mlade inteligente. Zato zre danes sotrudniki in prijatelji na »Slovensko mladino« kot na ono središče, okoli katerega se zbirajo in kalijo vedno širše vrste sloj. mladine. Kdor ve, kako kruto je »Slovenska mladina« potrebna danes, ko poplavlja naše srednje šole val najbolj reakcionarnega časopisja in ogabnega denuncianstva, ta bo našemu listu, ne oprostil, ampak z večjim razumevanjem sodil vse njegovo napake, ki se jih nihče bolj ne zaveda od nas samih.

Vprašanje naprednega mladinskega tiska je ostro in danes še posebno pereče. Kdor pregleda širok časopisni in propagandni aparat, s katerim razpolagajo naši nasprotniki, ta to vrzel živo občuti: »Slovenska mladina«, ki je izšla iz srednješolskih vrst, je svojo delavnost doslej omejevala na višje razrede naših srednješolskih zavodov. Od vse slovenske mladine je samo srednješolska imela svoj časopis. In še ta časopis se mora boriti z vedno bolj nepremastljivimi težavami, njegovo pisanje mora biti vedno bolj previdno, skratka, če ga neče ponizati na raven jokavega in bledega literarnega magazina, mu skoraj neizbežno proti uničenju.

Sotrudniki »Slovenske mladine« to alternativo jasno zremo pred seboj. Dve leti smo z nemajhno ljubeznijo izpolnjevali svoj list in danes je naša odločna volja da dela večja kot kdaj prej. Veliko, da, ogromno dela je še pred nami, pred katerim se ne smemo ohotavljati. Uspeh tega dela je odvisen od zrelosti in poštivovalnosti slovenske mladine. Njena osnovna dolžnost je, da v današnji vihri loči prijatelje od sovražnikov ljudstva, da se poveže in gre v boj z onimi, ki bodo slovenskemu narodu in vsemu človeštvu v bližnji prihodnosti izvojevali težko usodo.

Se eno prosimo: Prosimo vse, ki še niso poravnali naročnino, naj to nemudoma stori! Naj nam prihrani delo in stroške. List je v tiskarni hudo zadolžen (4000 din). Storiite svojo dolžnost, kot smo mi izpolnili svojo obljubo.

Vsem sotrudnikom, naročnikom in bravcem, pošilja

mladinski pozdrav

UREDNIŠKI ODBOR.

Poravnajte naročnino

po priloženi poštni položnici!

Počitnice 1940

Slovenski študent še ni doživel počitnic, ki bi se jih dalo vsaj od daleč primerjati s temi, ki so pred vrati. Toliko nujnih vprašanj se še ni nagnetlo predenj kot danes. Slovenski študent si mora nanje odgovarjati, ugotavljati, kje je njihova rešitev, mora se v sodobnosti varno orientirati, da bo znal najti pot in bo vedel, kje mu je mesto. Le sanjači in avanturisti, ki stoje daleč od borb in stisk sedanjosti, morejo malomarno zamahniti z roko nad problemi, ki v živo zadevajo vsakogar med nami. Mladi delovni slovenski inteligent ve, da se danes odloča v svetu ne samo o usodi poedinih narodov, ampak da gre danes za usoden prelom v zgodovini, ki bo vtisnil svoj pečat vsem bodočim desetletjem, ali celo stoletjem.

Počitnice 1940 nam bodo potekale v znamenju nove imperialistične svetovne vojne, zato moramo vnovič spregovoriti o njej, čeprav je »Slovenska mladina« v uvodniku svoje 2. letošnje številke na kratko očrtala naš odnos do vojne sploh.

Victor Hugo je napisal pesem »Šest tisoč let vojne«. Zares, če pregledamo zadnjih šest tisoč let, odkar nekako govorimo o človeški zgodovini, to je nekako od tedaj, ko se je človek izmotal iz jamske teme, v kateri je živel dolga tisočletja, vseh teh tisoč let se vleče skozi človeško zgodovino neprestano krvavo klanje, vojne med posameznimi plemeni in rodovi, osvajalni pohodi Aleksandra Velikega, morije rimskih vojskovodij, križarske vojne, kolonialne vojne, verske vojne, vojne vseh vrst in imen do sodobnih imperialističnih vojn. Nekateri so iz te obupne preteklosti že postavili zakon: vojne so nekaj neizogibnega, človek je rojen zato, da se kolje s sočlovekom, nobena civilizacija in noben družabni red tega nagona človeku ne bo izkoreninil. Ljudje se bodo klali med seboj, dokler bodo lazili po tem našem okrvavljenem planetu.

Tako seveda ne mislijo milijoni onih, ki so trdno prepričani, da vojskovanje nikakor človeku ni tako v krvi, kot mu je n. pr. potreba po hrani, milijoni ljudi, ki so trdno prepričani, da so vse vojne in seveda tudi vse sodobne imperialistične vojne docela minljiv pojav v človeški zgodovini in da bodo v bodočnosti, za katero upajo, da ni daleč, končno veljavno zatrte in za vselej odpravljene vse vojne, ker bodo seveda zatrti in odpravljene vsi vzroki zanje.

Ti milijoni namreč dobro vedo, kje je bilo in kje je leglo vseh vojn, dobro vedo, kdo vojne vodi in za čigavo korist, dobro vedo, kje so resnični režiserji sedanje imperialistične vojne, ki se vedno bolj širi v svetovno imperialistično vojno in prav tako dobro vedo, kako

se je treba proti tem režiserjem boriti, da se jim enkrat za vselej prepreči kovanje mastnih dobičkov iz milijonov in milijonov človeških življenj.

Ljudstva vsega sveta in mladina vsega sveta, torej tudi mladina malega slovenskega naroda na strani imperialistov tega ali onega tabora nima ničesar dobiti. Ljudstva vsega sveta in mladina vsega sveta, to je imperialistom obeh taborov samo pripraven material za poravnavanje medsebojnih računov. Toda ti računi se poravnavajo z neizmernim trpljenjem vsega delovnega ljudstva in vse delovne mladine, z neizmernim prelivanjem krvi. Zato je svobodoljubno ljudstvo in svobodoljubna mladina po vsem svetu odločno vstala zoper pokolj, ki ga prireja mednarodni kapitalistični imperializem. Akademska mladina Jugoslavije je na mirovnem kongresu v Beogradu odločno obsodila sedanjo imperialistično vojno in manifestirala svojo zvestobo idealom resničnega miru in resnične svobode, manifestirala svojo zvestobo onim, ki hočejo zgraditi v resnici svobodno Evropo, v kateri poedinci in narodi ne bodo uživali enakosti samo pred zakonom, ampak bo ta pravna enakost postala socialna in materialna enakost. In to svobodno Evropo je treba zoperstaviti imperialistom, ki bi radi zgradili Evropo po diktatu zmagovalcev, diktatu, ki bi neizbežno povzročil nova imperialistična klanja.

Ustvariti zrel in človeka vreden odnos do sedanje imperialistične vojne, razkrinkati vse vojne režiserje in vojne hujskače, razgaliti pravo vsebino in prave namene te vojne, to je naloga, ki jo mora izpolniti tudi slovenska mladina, če noče ostati brezbarven in uporaben drobiž za naklepe imperialistov. To je naloga, ki jo mora reševati slovenska mladina v teh težkih in usodepolnih počitnicah, ki so pred njo. To je naloga, ki se ji ne sme umakniti nihče med nami, naloga, pred katero te ne odveže noben zlagan in bojazljiv »objektivizem«, ki je le beden izgovor za tvoj strah in obotavljanje, da bi se v odločilnem spopadu opredelil za one, ki se bore za zlom mednarodnega imperializma.

Počitnice v l. 1940. bodo torej vse drugačne od počitnic prejšnjih, kolikor toliko mirnih in varnih let. V teh počitnicah se bomo znašli sredi vihre, ki divja po zemlji in ki se neposredno tiče tudi nas, slovenske mladine. V tej vihri gre za našo bodočnost, za naš kruh in svobodo, gre za našo pravico do izobraževanja in študija, gre vsemu delovnemu ljudstvu za njegovo pravico do življenja. Zato se letošnje počitnice ne bomo izgubili v brezbriznem miru in poletni dremavosti kot morda kdaj poprej, ampak se bomo še zvesteje oklenili naše slovenske zemlje in našega delovnega ljudstva, za katerega srečo delati bo nam delovnim izobražencem naša lastna največja sreča. Ne, na naših slovenskih poljih in po naših slovenskih vaseh, pod slamnato streho slovenskega kmeta, kjer bomo v počitnicah spali, ne bomo pozabili, da v Evropi tisoči in tisoči naših mladih tovarišev preliva svojo kri! V živem stiku z voljo našega delovnega ljudstva se bomo še bolj prekalili v zavesti in veri, da s svojimi skromnimi močmi delamo in ustvarjamo osnove naši svobodi, osnove onemu času, ko nas o počitnicah ne bo zasledoval na naših poteh po slovenski zemlji krvavi fantom krvave imperialistične vojne.

Anketa naše revije

O SLOVENSKI MLADINI

G. FRAN ALBRECHT, tajnik medicinske fakultete, je izročil našemu uredništvu sledeči odgovor:

Govoriti o današnji mladini je prav tako težko in mučno, kakor govoriti o vseh današnjih stvareh tega sveta. Vse okrog nas se maje, ruši in podira. Stari svet še stoji, a je trhel in izpodjeden v svojih osnovah; obrisi novega sveta se črtajo v slutnjah jasnovidnejših posameznikov, a v množicah so zabrisani in zatemnjeni s predsodki preživelega sveta. Kakor človeške ustanove, dozdevno zgrajene za večnost, kakor sodbe in pojmi ljudi, tako odmirajo tudi oblike, v katere je utesnjeno človeško sožitje. To, kar živi, živi danes bolj po mehaničnem načelu samoohrane in po zakonu trajnosti, kakor pa po imanentni, iz plodnih tal večnosti izvirajoči elementarni življenjski sili. Šolstvo na primer, to prevažno osrednje orodje človeške družbe za oblikovanje mladega človeka v civiliziranega sodobnika, vežejo danes za dejanskim življenjem le še prav rahle in ohlapne vezi. Neskladnost in razkol med normami in zakoni, ki izvirajo iz načel odmirajočega sveta, pa med dejanji odgovornih sodobnikov sta tako gorostasna in tako porazna, da morata mladega človeka samo brezupno begati, tako da le z največjo težavo najde oporo v sebi.

Pa vendar — kje naj jo išče sicer, to oporo, če ne v sebi. Naš čas imperativno zahteva močnih ljudi, krepkih značajev, bistrih oči. Zato mora slovenska mladina, če se hoče spustiti v zavestno in učinkovito borbo z življenjem, zastaviti tam, kjer odpovedujeta današnja nedostatna šola in vzgoja, ta neprečiščeni konglomerat poluznanja, ki mladega človeka življenju pogosto bolj odtuja kot pa mu ga približuje — začeti mora s s a m o v z g o j o. Začetek vsake samovzgoje, pa je neizprosna kritičnost do samega sebe. Kakor si, mladi prijatelj, neizprosen do starejšega rodu ter kritičen do svojega učitelja in vzgojitelja, z istim merilom moraš skušati presojati tudi samega sebe, če hočeš pospešiti svojo notranjo rast.

Predvsem pa: treba se je korenito otresti predsodkov preteklosti!

Eden glavnih predsodkov, ki je težil predvojno mladino, pa tudi medvojno in še povojno, je bil po moji sodbi tisti unetno privzgojeni predsodek o nekakšni večvrednosti šolanega človeka, o nekaki njegovi privilegirani gosposkosti. No, povojna doba, ki je poteptala marsikaj, je v razsodnem človeku ubila tudi to iluzijo, ko je srednji razumniški sloj socialno tako rekoč iznivelirala z ročnim delavstvom. Predsodka samega pa na žalost ni mogla povsem iztrebiti.

O tem, kako je tudi še današnji mladi rod obremenjen s tem podedovanim predsodkom, me je poučilo tole dejstvo: Pred meseci je pozval prosvetni minister brezposelne diplomirane filozofe in filozofke, naj se začasno priglase na službovanje na osnovnih šolah. Rezultat je bil porazen. Kljub brezposelnosti in kljub viku o velikem gmotnem pomanjkanju prizadetih ter o dejanski krivici se je priglasil tako neznamen odstotek (posebno med žensko mladino), da je člo-

vek naravnost osupnil. Odkod to, zakaj? Je za akademsko izobraženega mladega človeka morda pod njegovo častjo, da bi začasno preizkusil svoje vzgojne sposobnosti pri otrocih svojega ljudstva ter tako stopil v neposredno zvezo s tem resničnim ljudstvom samim, namestu s tanko plastjo nekega imaginarnega naroda, plastjo tako imenovane mestne gospode?

Ne, prijatelji mladi, to ni pravo in sodobno pojmovanje življenja in njegovih nalog! Življenje ubira dandanes trda pota in bo po vsej verjetnosti ubiralo v bodoče še trša.

Pa kakor ima vsaka doba svojo mladino, so bile vendarle mladini vseh dob oči zmerom uprte predvsem v bodočnost. Prerokovati danes, kakšna bo ta bodočnost, bi bilo seveda abotno in jalovo početje. Eno pa je jasno: če bo zmagalo načelo zdravja — in vsi upamo, da bo —, se bo moral stari preživeli red umakniti novemu smotrnejšemu redu, ki pa bo mogel biti zgrajen samo na demokratičnem principu tvor-nega dela. Nosilec te nove demokracije pa bo takisto mogel biti samo kultiviran in civiliziran umski in ročni delavec. Rod bodočega umskega delavstva bo izšel pač iz rodu te slovenske mladine, ki se danes šola. Od tega rodu je odvisno, kakšna bo usoda njegovega ljudstva. Strniti vse svoje sile in sposobnosti ter jih stopnjevati do najvišjih mogočnosti, da bodo kdaj služile kot polnovredno tvorno delo v prospeh slovenskega delavnega občestva, ustvarjati iz sebe sredi preživelih, a ne še odmrlih oblik starega sveta novega človeka, človeka bodočnosti, to je najtežja, a hkrati najčastnejša naloga današnjega slovenskega mladega rodu.

G. Miško Kranjec, slovenski pisatelj, nam je poslal na naše pismo tale odgovor:

P. n. Slovenski mladini!

Šele zdaj Vam odgovarjam na Vaše pismo, ker prej nisem bil doma. Čeprav ste sicer nekako določili datum za odgovor, Vam moram sporočiti, da se Vaše ankete ne morem udeležiti. In to iz enostavnega razloga, ker ne vem, komu in v koliko naj taki odgovori koristijo, razen kot kronološka ali boljše kot konstatacija, kako je ta ali oni v tem času mislil. Povrhu je o vsem nemogoče govoriti. Tudi si ne morem predstavljati, kam naj mladina vtakne take več ali manj učene pogovore. Sin, ki se hoče upreti očetu, ne bo spraševal, kako naj to stori. Če pa mu misli služiti, tudi ne bo spraševal. Ako ste sklenili navezati svoje delo na delo ljudi pred seboj, potem ni kaj spraševati. Ako pa ste likvidirali s preteklostjo, je vendar najbolje, če si sami poiščete poti in skratka prevzamete odgovornost za svoje delo nase. Generacije, ki so bile velike, so predvsem vedele, kaj hočejo in kako to dosežejo; rodovi, ki so se zatekali po navsete k starejšim, niso dosegli kaj več kakor vsakdanje povprečnosti. Življenje je tudi za mladega človeka dovolj razgibano, ideje dovolj diametralno nasprotno, da si človek izbere pot.

Upam, da mi ne boste zamerili, da ne moram odgovoriti na Vaša vprašanja za anketo. Res ne vem, kaj boste počeli s tem arhivom. Mi, ki smo pred vami, bomo veseli, če boste šli po poti, ki gremo po

njej mi; saj ni tako shojena, niti tako ozka, da ne bi bilo novim rodomom mogoče po njej, niti je ne bomo sami priromali do kraja. Dela je ogromno, ljudi premalo. — Če pa boste krenili v drugo smer, tudi prav, sami si boste izbrali, sami boste odgovarjali za svojo odločitev. Ali hočete kaj novega, tretjega? To bi morali sami ustvariti, vendar Vas moram opozoriti, da si v zgodovini vse z natančno doslednostjo sledi. Danes vidimo šele v zametku nov svet; ne zdi se mi pa nujno iskati ideje za dobo, ki bo sledila tej, ki še ni nastopila. — Če ste hoteli kontrolirati mnenja nas starejših in onih, še starejših, prav, ni pa prav, da se zatekate na vse strani po nasvete, kako pot naj bi ubrali. — Ali je ta anketa znak Vašega oklevanja? Ali pa ste si hoteli samo v resnici zgraditi plot, izza katerega bi gledali na življenje in kdaj pa kdaj izvršili kak »napad«? Ali ni to za mlade ljudi premalo?

Bojim se, da me niste razumeli. Verujte, nihče bolj, kakor jaz, se ne bi veselil, če bi zasledil pri slovenski mladini vsaj majhno reakcijo na to grdo moralo, ki se širi poslednje čase pri nas. In še bolj me bo veselilo, če boste to Vi. Razumem, če se stari politiki prostituirajo, bridko pa je za človeka, če mora spoznati, da se prodaja mladina. Želeč Vam uspeha, Vas pozdravljam

Miško Kranjec.

G. Miško Kranjec je odklonil, kot je iz gornjega pisma razvidno, odgovor na našo anketo in je to svojo odklonitev podprl z razlogi, ki jih v celoti odobravamo. Ni tu mesto, da bi razlagali, kakšen smoter nam je bil pred očmi, ko smo započeli našo anketo. G. Miško Kranjec tega našega smotra ni odkril. Nič zato! Njegov odklonilni odgovor je za nas vendarle dragocen, ker dokazuje, kako odkritosrčno govori o prvi nalogi vsake generacije eden predstavnikov sodobnega slovenskega leposlovja, da se namreč ta generacija sama dokoplje do spoznanj in po teh lastnih, od nikogar izposojenih spoznanjih uravnava svoje delo. O tem smo si bili že od vsega početka na jasnem in zato lahko Mišku Kranjcu in vsakomur odgovorimo, da »ta anketa ni znak našega oklevanja«, ker se da in tudi v bodoče ne mislimo pred ničemer, kar se nam zdi dobro in potrebno oklevati, le da se moramo večkrat temu »dobremu in lepemu« približevati po različnih poteh. Ena teh poti je Miška Kranjca začudila, kar mu nihče ne more zameriti. Da nas bo vsakdo prav razumel, ponovno poudarjamo, da besede M. Kranjca v celoti podpisujemo. — Uredniški odbor.

SKLEP

Z gornjima odgovoroma zaključujemo našo anketo, ki je vzbudila nemalo pomislekov in ugovorov, češ, čemu to, kaj mislite s tem, kaj se obotavljate in podobno. Naša dolžnost je, da k njej napišemo nekaj sklep-nih besed.

Nikdar nismo naše ankete pojmovali tako, da bi nam dajala kopico nasvetov, iz katerih bi izluščili najpametnejše in se po njih ravnali. Vendar nas je zanimalo, kaj mislijo predstavniki starejše generacije o naši, kako si zamišljajo njene naloge in kaj pričakujejo od nje. In kaj sploh vedo povedati o usodi slovenske mladine danes, in kako mislijo, da je treba to usodo olepšati.

Da povemo npravnost: Nismo dosti pričakovali od teh odgovorov in naše pričakovanje se je izpolnilo. Malo, zelo malo imajo povedati stari mladi generaciji. Nekateri se ogibljejo jasnim besedam. Morda jih niti ne vedo. Drugi gledajo na mladinske probleme napačno in kajpak tudi ne vedo, kam z njimi. Tretji so rešitev nakazali.

Jalovost večine teh odgovorov jasno potrjuje, da mladina svoje probleme najgloblje občuti in da zna tudi izbirati najučinkovitejše poti za njihovo rešitev. In zato moramo ob zaključku te ankete poudariti, da zreme mi rešitev poglavitnih vprašanj (tistih vprašanj, ki tvorijo jedro današnje mladinske problematike in ki se večkrat reducirajo na eno samo vprašanje — vprašanje golega telesnega obstoja), samo v koreniti rešitvi vsega slovenskega socialnega vprašanja, ki se bo rešilo po politični poti. Dokler se to vprašanje zadovoljivo ne reši, je vse drugo drugotnega pomena. Vse se mora umakniti osnovnemu imperativu: strniti mladino ob strani naprednih sil, ki se za njegovo rešitev bore. Slovenska mladina je danes zavozljana v težak kompleks socialnih vprašanj, ki se kljub provincialni zamegljenosti vseh naših odnosov krvavo uveljavljajo tako na pedinecu, kot na celoti. Na naše vprašanje: »katere so glavne naloge slovenske mladine v tem času«, odgovorjamo:

Boriti se za mir, kruh in svobodo slovenskega naroda, ki bo tudi mir, kruh in svoboda slovenske mladine!

Uredniški odbor.

Peter Kalin

Moj oče

*V vseh krčmah zakotnih ga dobro poznajo,
saj skoraj ves teden kar v njih preživijo;
le kadar na dolg mu več žganja ne dajo
prihaja domov in nad nami kriči ...*

*Življenje se zdi mu strahotna idila;
ki zanjo nikoli ne najdeš si leka;
in vsi ideali le krinke — mamila,
ki varajo ž njimi gospodje človeka.*

*Edino v pijači še najde tolažbo,
zato bi vsega se za žganje prodal;
kaj njemu, če spravi vse skupaj na dražbo,
saj ve, da bo kmalu med mrtvimi spal ...*

Ali mislite, da je res mogoče še dolgo živeti v takem zraku — tako polnem laži in fraz, da se ne vidi preko ceste? — Po takih dneh prihajajo viharji.

Ivan Cankar

Zgodilo se je, da sem bil v teh strašnih dneh zopet tam, v tisti sivi, vase zaprti veliki hiši z zamreženimi okni, skozi katera gleda groza. Saj jo poznamo. Onkraj Ljubljane, na Poljanskem nasipu stoji, kakor trinog brez besed, a z biči v rokah. Njena vrata, odvrtno žolta s tenkimi, rdečerjavimi progami, ki so kakor strnjena kri, zapiramo za onimi, ki jim pravimo, da so norci. Tudi moja mati je zaprta tam.

Velik vrt je pred hišo in poleti cveto na njem rože, največ rdeče. Razposajeni vrabci se pode po pesku in zoperno čivkajo. Eden izmed teh ljudi, ki jim je prav na poseben način pokazal božji prst ljubezen, stoji napol bos pri vratih in moli ptičem posušeno skorjo kruha. Čudno, prav nič se ga ne boje, čeprav klati z drugo roko, kakor bi hotel nekaj ujeti. Morda pa so ga pogledali v oči in ga spoznali.

*

Stal sem v čakalnici in sprejemnici obenem. Star portir z debelušnim trebuhom in dobrodušnim obrazom, iz katerega sta gledali dve podganji očesci, je prebiral poročila z bojišč. Od časa do časa je privzdignil modro čepico z velikim okrajnikom, o kateri ni niti sam vedel, kje jo je dobil, in se popraskal med redkimi, belimi lasmi. »Prmej dunej,« se je obrnil in k meni, »jih pa kar dobro mažejo tile Finci. Jaz, namesto njih, bi jo mahnil z letali kar nad Moskvo in tam vse zbil. Prmej, bi videli, če bi si potem še kaj upali ti boljševikarji ali komunistarji. Sicer pa, saj so menda vsi skupaj eno in isto. Jaz še sedaj nimam pravih pojmov o tem. Kaj ne da res?«

»Mhm,« sem rekel brez zanimanja za njegovo razpravo, kajti težko že poslušam venomer, le eno in isto, milijon in milijonkrat prekleto besedo — vojna. Prišel bo človek z juga, s severa, z zapada ali vzhoda, od blizu ali daleč. Ozrla se bodo drug drugemu v preplašene oči pa bo rekel oni v jeziku, ki ga morda še nikoli nisi slišal, besedo, pri kateri se mu bo od groze razlezel obraz, lasje mu bodo vstali in vztrepetal bo. Ti ga boš razumel, ne da bi iskal besedo po slovarjih. Tudi tebi bodo vstali lasje in vztrepetal boš, kakor oni, prestrašena usta pa bodo kriknila: vojna! Pokimala si bosta obupno oba, se prijela za roke in se drla, opotekaje se po klancu, kakor pijanca, vsak po svoje — vojna — vojna.

Dedec je videl, da mi ni do pogovora. Nekaj je zamrmral v stisnjene ustne, si zvil cigareto in debelo grknil. Sklonil se je in pljunil v pljuvalnik.

Meni je razbijalo v sencih, gledal sem te — zaznamenovane. Gledal te izpite obraze, vdrte, nagubane z razmršenimi lasmi — joj, in gledal sem v te oči. Groza mi je trgala srce iz prsi. Ali ste že gledali kdaj norcu v oči? Vse, brez razlike so sive, ne več sive, temveč okoli zenice se pre-taka beljak. Včasih se stisne v temno progo, potem se raztegne in utone v zenici, ki je edina črna. Pa tudi ta ni popolnoma črna, sredi nje gori nek žarek, bel plamen, ugasne za hip pa zopet zasije, kakor zlato v rečnem blatu. Vse ostalo zrlo je prepreženo s tanko kopreno krvavih žilic, ki vidno utripljejo pred tvojimi očmi. V kotih se združijo v krvav evel.

To so oči, zjokane v večnih solzah, kajti ves čas, brez prestanka curljajo v tenkih pa zopet širših curkih preko očesa. Na redkih trepalnicah se zbira in kapljajo ob kotih po črnih, zarezanih podplutbah pod očmi.

Tam se strjujejo v gnusno rumeno skorjo. In vse te oči ne gledajo tebe, čeprav so vate uprte, gledajo nekam tja čez preko zidov, nekaj iščejo za njimi, strme v brezbrežje in misli hite tja. Ušesa ne slišijo tvojih od groze plahih, nespametnih besed, slišijo druge krike, zvoke, morda skrito pesem ali grozno kletev.

Treščilo mi je v možgane: »Vojna — vi vsi, ve krmežljave oči z zlatom v blatu, ali slutite?«

*

Vstopili sta dve elegantno opravljeni dami. Kljub vsemu bogastvu, ki je gledalo z njunih vratov, rok in oprave, sem po izžetih obrazih spoznal, da v temnih nočeh ljubimkata z jokom. Njune razpokane ustnice so kazale sledove pekočih poljubov solza, teh zlatih hčerke, ki jih je rodil brezsrčni ljubimec.

Portir se jima je nerodno priklanjal in ponujal stole.

»Pripeljite ga!« je hladno rekla ena.

»Da, takoj — seveda,« je jecljal stari, »samo, danes ima precej hude napade!«

»Vseeno,« je rekla druga. Kmalu se je vrnil z onim. Bil je še mladenič, krepak, finega, aristokratskega obraza, skratka — roža v razcvetju. Toda bil je roža, ki se je razvela ob plotu gnojišča in sta nanjo kanili dve umazani kaplji od tam. Imel je tiste oči, saj veste — — — in plašan mu je bil korak, oziral se je na vratarja in iz ust mu je kapljala slina doli na suknjič pa tudi gledal je tja čez.

Cincaje je stopil k njima in gledal preko njunih ramen: »A, vidve sta. — — — Lepo to. Čakaj — ti, aha ti si...? No, oprostil!«

»Sestra sem, tvoja rodna sestra!« in solze so ji planile na oči.

Obrnil se je k drugi: »Gospodična — — ali smem, prosim, kdo...? Saj vas poznam, oh čakajte, spominjam se... to si ti, ljubica moja!«

Ona druga se je zdrznila in tudi njej so stopile solze v oči. Niti besede ni mogla izdavit.

»Čakaj!« je hitel, »bral sem, da se zaljubljeni ob svidenju poljubijo, ne? Ali te smem?« in iz ust se je, kakor biserna nit spustila nova kaplja.

Nič ni rekla ona, le popolnoma okamenela je stala. Blaznež se je nerodno približal njenim ustam, prekritim z barvilom, nenačoma pa se je udaril po čelu: »Ho, oprostil! Tvoja usta, tako lepa, čista — moja pa slinasta in umazana!«

Vsedel se je: »Dajta mi kavo in časopise!«

Nastal je mučen trenutek, rad bi bil stopil k onima dvema, kajti čutil sem z njima, a bilo me je obenem sram, da zrem vanji, kakor vsi ostali in ju delam silno nervozni.

S tresočimi kretnjami sta mu ponudili časopis in skodelico kave. Pil je, da mu je kapljalo na hlače, z očmi pa se je vsesal v naslov »Tisoči in tisoči mrtvih«. Skočil je pokoncu in vprašal vratarja: »Ali lahko stopim gori? Jima bom pokazal svoje delo,« in že je odhitel.

»Kaj dela?« sta stopili obe k vratarju.

»Ja veste, prmej — ne vem prav natančno. To se pravi, ne razumem kaj tisto pomeni, ampak je pa zelo lepo. Gospodu doktorju je pravil, da je študiral za umetnika pa mu je dal ta: les, papir, barve in vse orodje, ki ga je zahteval. Sedaj pa dela, neprestano rezlja, kaj jaz vem, neke kapelice in nekaj slika! Veste, kar potolažite se, prmej — saj je čisto fajn poba!« je še dodal.

Nerodnih korakov je prihitel mladenič nazaj in na prsih je res tiščal prekrasno izdelano kapelico. Obstal sem ves začuden, kajti v to delo je moral biti vložen ogromen trud. Vsaka opeka na strehi, in bilo jih je mnogo, je bila posebej izrezljana in pribita. Ograja spredaj je bila sestavljena iz toliko prečudnih in fantastičnih zavojev, da bi jih ne mogel zlepa izrezljati vsak. Z roko je mladenič zakrival podobo v oltarčku. Stopil je k onima: »Prekrižajta se, kajti videli bosta sveto podobo!«

Potem se je obrnil k nam ostalim in visoko dvignil kapelico: »Prekrižajte se vsi, ki niste iz te zaklete hiše — kajti sveta podoba je za mojo roko!«

»Ali je svetnik? O ne, ta ni za vas dovolj svet — saj ni niti Kristus, tudi ta vam ni dovolj svet. Ali je Devica? Da, je — ali ta devica ni mati božja. Devica je — pa čeprav lega k vsakemu, čeprav poljublja vsakega. Za plačilo ne vzame denarja — vzame si nekaj hujšega, nekaj strašnega!

Grozno — slišim jih, krike slišim izpod Sinajske gore, krike malikovalcev zlatega teleta.«

Obrnil se je k drugim iz te hiše, ki so z velikimi očmi zrlj vanj in pokazal na nas: »Ali jih vidite? To so oni, malikovalci. Zlato so stlačili v žepe zato, da so potem stopili pred oltar in z njega vrgli podobo Boga, opljuvali so jo, oskrnili in na njeno mesto postavili vlačugo — svetnico, ki je kljub svoji ljubezni devica. Vidite jih! Popadali so pred njeno podobo na tla in sedaj pijejo k njej in jo časte. Ti kriki me bodo ubili — ubili.«

Zavpil je na nas: »Vi sami ste gradili to kapelico, ki jo držim v rokah in vi sami ste sestavili ono molitev, ki jo vpijete pred podobo malika: 'Tisoči in tisoči mrtvih, o mati naša, o devica, o počestnica naša, poljubi še nas! Amen.' Pokleknite in molite, kakor tam zunaj!«

Visoko, še više je dvignil kapelico in potegnil roko s podobe. Na črni podlagi se je zarežala čisto bela, natančno izdelana, režeča se lobanja — Smrt. Nehote smo se prekrižali in okameneli. Vratar je snel čepico, neka ženska je hotela krikniti pa ji je krik zastal v prsih — popolnoma tiho je bilo. Tam iz dalje se je začulo mrmranje: »Tisoči in tisoči mrtvih — tisoči in tisoči, tisoči — — mrtvih, mrtvih.«

Blaznež je omahnil, kapelica se je skotalila na tla. Portir je skočil in ga ujel. Mladeničev obraz je bil skoraj zelen, zakril si je oči in prišel tiho lhteti. Teklo mu je iz oči, ust in nosa med prsti na tla. Kakor udarec sem začutil na sencih, iz vseh grl je planilo ne samo v ozki, zaprti čakalnici, iz vseh grl vsega sveta je zajokalo, stene so bile izginile. Še portir je izvlekel veliko rdečo ruto in prišel smrkati: »Zdaj pa razumem, o ja.« Mladenič se je počasi osvestil, vzela zopet skodelico kave in prišel piti. Potem je stopil k zamreženemu oknu in pogledal ven. V dveh curkih mu je tekla kava iz kotov ustnic po bradi. »Kakšni norci so ljudje tam zunaj,« je rekel tiho in še enkrat, »kakšni norci!«

Portir se je smrkajoč nagnil k meni: »Popolnoma blazen.« »Mhm,« sem rekel, morda sem lagal.

Nenadoma je fant skočil od okna, pobral kapelico in se zadržal: »Tako naredite!« Prišel je med prsti drobiti in trgati kapelico, da so se mu treske in žebli zadirali v prste in dlani. Podoba je vrgel na tla in jo prišel tepati: »Boš zaprla črne votline — boš!« A črne votline brez svetlih lis se niso zaprle. Zbežal je preko veže po stopnicah v svojo celico. Vratarju je med vrati dal nož, s katerim je rezljal, vpijoč: »Jaz pa ne bom stal pod oltarjem malika!«

IN NJEGOVA GENERACIJA

Kdo je Vladimir Gaćinović in zakaj piše »Slovenska mladina« spominski članek o njem? Saj Gaćinovićevo ime vendar ni v nikakršni zvezi z delom slovenske mladine, oziroma kdo ga sploh po imenu pozna, kaj šele da bi o njem vedel kaj več.

Res je, malo je med nami ljudi, ki bi vsaj po imenu poznali Vladimirja Gaćinovića. Pa saj jih tudi ni veliko onih, ki bi vedeli kaj prida povedati n. pr. o Gaćinovićevelem sodobniku, Avgustu Jenku, kot je sploh delo naše predvojnne generacije med nami vse premalo poznano in vse preveč zanemarjeno. Nihče se pri nas še ni lotil kritičnega pregleda naših Preporodovcev, dasi je nujna dolžnost današnjega rodu, da oceni in opredeli svoj odnos do njihovega dela in da pove, kje so bile njihove vrline in kje napake. In to ne velja samo za Preporodovce, to velja za vse delo mladine pri nas, ki je sodobnemu rodu večinoma pogreznjeno v temo, zato pa je tudi nejasnost in nezrelost, ki vlada med širokimi plastmi mladine o osnovnih vprašanjih, velika, pa tudi nič začudljiva. Kajti rod, ki gradi mimo naporov in izkušenj svojih prednikov, najsi si še tako domišluje, da so mu te izkušnje nepotrebne, gradi na spolzka tla in nekega dne se mu utegne zgoditi, da bo spoznal, da je za svoj idealizem zaradi svoje nevednosti bil kruto opeharjen. Skušnje sedanosti, še bolj pa bodočnosti bodo pokazale, kako hudo se motijo oni, ki mislijo, da so dediči naše predvojnne nacionalne generacije, čeprav so se najboljši predstavniki od bridkih razočaranj, ki jih je ta generacija bila deležna, umaknili v samoto, ali pa po poti, ki jim jo je narekovala vest, šli dosledno dalje in stopili na progresivne pozicije z vsemi onimi, ki jim doživeti nacionalizem zapoveduje stopati z borci napredka.

*»Zemlja je ostavljena, otadžbino, tebe prodaju kao prostitutku!«
(Vladimir Gaćinović)*

Ime Vladimirja Gaćinovića je tesno zvezano z delom srbske revolucionarne mladine v Bosni pred prvo svetovno vojno. To je ona mladina, iz katere je izšel atentator Gavrilo Princip, ki je s sarajevskimi streli odprl vrata v krvav štiriletni račun med evropskimi imperialisti.

Usoda Bosne in Hercegovine nam je površno znana po podatkih iz šolskih knjig, nje prave vsebine pa nam niso povedali. Od leta 1463., ko se je bosansko plemstvo predalo prodiranju islama pa do 1878., torej polnih štiristo let, je bilo bosansko ljudstvo na imilost in nemilost izročeno raznim agam, begom, kapetanom in drugim turškim oblastnikom, ki so vzdrževali najhujšo fevdalno vladno, kar je morda premore ves Balkan. Na eni strani turška fevdalna gospoda, na drugi strani množica brezpravnih tlačanov, brez lastne zemlje. Povsod neznosna beda, kulturna zaostalost, skratka kolonialne razmere v najbolj kričeči obliki. Življenjsko vprašanje bosanskega kmeta je stoletja bilo vprašanje lastne zemlje in to vprašanje je obstajalo tudi še po letu 1878., ko so po srbsko-turški vojni (berlinski kongres) velesile dale Avstro-Ogrski mandat za okupacijo Bosne in Hercegovine. Glavni socialni problem suženjstva kmetov je dobil novo nacionalno obeležje. Agrarni odnosi se pod Avstro-Ogrsko niso nič izpremenili. Kmet je tlačanil kot prej.

Poleg tega ne smemo pozabiti, da Bosna ni narodno enotna dežela. Hrvatski kmetje so sicer prav tako občutili težo fevdalstva, toda nje je prebudil v borbo za njihove pravice šele pokret bratov Radićev. Med muslimani je bilo največ ag in begov (fevdalcev), pa tudi največ osvobojenih kmetov. Najbolj potlačen pa je bil srbski kmet.*

Zanimiv je tudi razvoj srbskega meščanstva. Sprva v ostri opoziciji, je začelo, čim je Avstrija jela ustanavljati kapitalistična podjetja (banke, ceste itd.), voditi vedno bolj oportunistično politiko. S kapitalizacijo Bosne so se temu meščanstvu odpirale široke možnosti. Avstrija je njegove profite pravno zaščitila, zato je umevno, da mu razbitje monarhije prav nič ni bilo po godu. Njegov smoter je bil v okviru sistema čim trdneje ohraniti in okrepiti svoje pozicije. Vsako revolucionarno stremjenje zaslužjenih kmečkih mas je temu meščanstvu (čaršiji) bilo tuje in zoprno.**

Inteligenca, ki je bila nacionalno preganjana in nezadovoljna z lažnjivim patriotizmom meščanstva in njegovo karieristično politiko je bila brez globokega stika z ljudstvom, predvsem pa brez pravilnega spoznanja, na kakšen način je treba voditi borbo proti Avstro-Ogrski. Ta inteligenca je začela stopati po lastni revolucionarni poti, kakršno si je izbral tudi Vladimir Gaćinović.

Tista sila, ki je prvoborneljica vsega družabnega napredka, boriteljica za nacionalno in socialno svobodo, delavstvo, se je po rudniških in gozdnih podjetjih, ustanovljenih z avstrijskim in madžarskim kapitalom šele dobro razvilo. Edino ono je bilo sposobno začeti odločno borbo za lastno svobodo, tako tudi za svobodo vsega svojega naroda. Kajti prva in druga sta med sabo neločljivo povezani. Toda to delavstvo je prišlo pod vplive dunajskih socialdemokratov (avstromarksistov: Bauer, Adler in drugi), ki so dokazali svoje temeljito nerazumevanje vloge delavskega razreda v vsenarodnem gibanju. Ti nesposobni marksisti so dokazovali proletariatu, da narodna osvobodilna borba kali čistost njihovih »internacionalističnih smotrov«. Ta oportunistična avstromarksistična taktika pa je, namesto da bi povezala potlačene narode (kar bi bil resnični internacionalizem) v boju zoper osrednjega sovražnika (v slovenskem primeru — nemške hegemoniste v Avstriji in v bosanskem: dunajske in budapeštanske kapitaliste) povzročila, da je predstraža vseh osvobodilnih gibanj modernega časa, delavstvo v vsenarodnem gibanju stalo ob strani, bilo je »mrtva veja na narodnem drevesu (Cankar), ni postalo »mrtva veja na narodnem drevesu«. Takšni »sočialisti« seveda niso mogli prodreti v široke delavske plasti in so v Bosni stali tudi daleč od rodoljubne in revolucionarne inteligence.

Brez tega dolgega družboslovnega uvoda ni mogoče razumeti Vladimira Gaćinovića, ki je bil idejni voditelj tiste edinstvene skupine mladih, skrajno požrtvovalnih ljudi, ki jo poznamo pod imenom »Mlada Bosna«.

* Po anketah in poročilih zadnjih let je bosansko-hercegovaška resničnost še danes pravi evropski škandal. Za osvetlitev zdravstvenega stanja naj navedem podatke za eno tipičnih bosanskih okrožij, za travniški srez. L. 1933. je v tem srezu umrlo 1280 ljudi. Od teh jih 709 ni doseglo starost 5 let. V vasi Korićani je srezu umrlo 1. 1932. 24 ljudi, od katerih je bilo 21 otrok. Sličnih dokumentov o zdravstvu je na pretek. Kdor hoče dobiti neizkrivljen pogled v sodobno bosansko-hercegovsko vas, ta naj bere izredno poučno knjigo dr. Rudolfa Bićanića »Kako živi narod« (Zagreb 1936.), kot tudi nekatere druge Bićanićeve razprave. Videl bo, kako bosanska vas pod pritiskom kapitalizma vedno bolj propada, kako morajo kmetje, od katerih nekateri nimajo niti lastnega poljedelskega orodja, iskati dela za neverjetno nizko plačo. Delo na polju se plačuje okoli 6—8 din na dan, plača delavk pa se giblje od 3—5 din dnevno. Videl bo, da so cele vasi brez pismenega človeka, brez vode, ali pa morajo po vodo tudi 6 ur daleč itd. itd.

** Približno polovica vseh srbskih kmetov v Bosni in Hercegovini je bila v začetku tega stoletja brez vsake lastne zemlje.

Kaj je pognalo te mlade ljudi, ki so v mladosti občutili najhujšo bedo in pomanjkanje (bili so vsi sinovi revnih popov, učiteljev in kmetov) v borbo na življenje in smrt z ogromnim in na videz skoraj nepremagljivim avstro-ogrskim državnim aparatom, kaj je tem mladeničem potiskalo v roke revolver in bombe, če ne neizmerna ljubezen do ubogega, zaostalega in zapuščenega bosanskega kmeta, če ne silno sovraštvo do vseh socialnih krivic, ki so jih sami s svojim narodom dan za dnem okušali.

*

Brez te globoke socialne korenike njihove revolucionarne dejavnosti ni mogoče razumeti in jo pravilno soditi. To je bila generacija, ki je v popolnem zlomu Avstro-Ogrske (nacionalni okvir, v katerem se je vršila socialna tiranija) videla edino pot nacionalnega in socialnega osvobojenja.

S tem (kakor bomo videli napačnim spoznanjem) je šla ta generacija na delo. Zbira se po tajnih krožkih po gimnazijah, razpravlja lačna cele noči po mrzlih sobicah o idejah ruskih nihilistov in anarhistov, razpravlja o metodah svoje borbe in se končno odloči za taktiko ruskih eserjev (SR = socialnih revolucionarjev), ki so branili tezo, da junaki ustvarjajo zgodovino in da je treba z osebnimi terorističnimi dejanji razgibati narodne mase. V rušenju Avstrije se jim je zdela ta taktika najbolj učinkovita.

Prvič uporabi revolucionarna mladina to taktiko leta 1910. (ko je monarhija Bosni in Hercegovini diktirala na pol kolonialno ustavo). Mladi pravnik Bogdan Žerajić strelja na predstavnika avstrijske oblasti, generala Varešanina, in se, misleč, da ga je ubil, na mestu ustrelil. Ta junaška smrt je globoko odmevala v vrstah mladih revolucionarjev in VI. Gaćinović jo je v spisu »Smrt jednog heroja« postavlil kot primer za »novi svijetli moral umiranja za slobodu i okovani narod«.

Gaćinović potuje po deželi, ustvarja organizacijske vezi med revolucionarji, daje nasvete za teroristično akcijo, dokler ta ne dozori v odločilno dejanje, v sarajevski atentat, katerega potek in posledice poznamo. S tem atentatom ugasne delavnost večine mladih revolucionarjev, ki hirajo in mro drug za drugim po avstr. ječah. Oni, ki so ubežali avstrijskim ječam, stopijo v vrste srbske vojske, kjer prav tako nesebični umirajo za svobodo kot pred svetovnim požarom. Talentirani Vladimir Gaćinović umre dne 11. avgusta 1917. v Švici, po skoraj desetletnem neprestanem beganju iz Bosne v Srbijo, na Dunaj, v Hercegovino, Črno goro, Švico, Francijo, Ameriko in končno zopet v Švico.

*

Brezkončna ljubezen do zatiranega ljudstva in brezkončna požrtvovalnost v borbi zanj, preziranje najtežjih žrtev in trpljenja, ta visoka lastnost približuje mlade bosanske in heregovske revolucionarje tudi današnji slovenski mladini. Danes, ko slišimo na vseh koncih in krajih iz vrst meščanske mladine, odrezane od stremljenj slovenskega ljudstva, toliko prazne deklamatorike, ko na vseh koncih opažamo ogabne pojave klerikalizma, in najgrše zvrsti egoizma, denunčiacije, danes stoji ta mlada generacija, nacionalistična v najčistejšem pomenu besede (nacija je narod in narod je ljudstvo), ožarjena s svetlim sijem junaštva in mučeništva kot gigant med pigmejskimi pojavami onih, ki smisel svojega obstoja in vse

svoje delavnosti vidijo v napadih na sodobne progresivne mladinske vrste, ki so dejanski dediči vseh še danes neostvarjenih stremljenj te generacije in ki so zvesti čuvarji njenih idealov, dasi vedo, v čem je bila njena šibkost in po kakšni poti je ta stremljenja treba danes uresničevati. Mogočni srbski študentski pokret si zagadelj po pravici lasti Vladimírja Gaćinovića in njegove tovariše kot svoje predhodnike in utemeljitelje svetle tradicije napredne srbske mladine.

Iz junaške epopeje te mlade srbske generacije se tudi slovenska mladina lahko nauči marsikaj.

Slovenska mladina lahko v tej epopeji dobi nov dokaz za tisto, kar je že spoznala, da namreč globoka ljubezen do zatiranih in strastna mržnja do zatiralcev sama na sebi za dejansko pomoč eksploatiranim masam ne zadostujejo. Potrebno je jasno spoznanje o vsem družbenem sestavu, treba je vedeti, kdo mora stopiti na čelo osvobodilne borbe, treba je vedeti, kje so zavezniki teh borcev in proti komu se je treba boriti. Samo generacija, ki ima pred sabo jasno razčlemba vseh sil določene družbe, ki ima tudi jasne pojme o nalogah, ki so pred njo in o metodah, katere je treba uporabiti, samo taka generacija bo na ruševinah starega znala graditi lepše novo.

Bosanska revolucionarna mladina tega jasnega spoznanja in jasnega revolucionarnega koncepta ni imela in v tem je njena najtežja zabloda. Ona ni vedela, da je delitev nacionalnega in socialnega osvobojenja na dve časovni etapi (najprej zlom Avstrije, potem socialno osvobojenje) težka in protirevolucionarna zabloda, kar je sama povojna stvarnost jasno izpričala. Ona ni vedela, da ima vsako narodno osvobojenje svoj pravi smisel in revolucionarno vsebino le tedaj, ko je ozko povezano, oziroma, ko koraka z roko v roki s socialnim osvobojenjem. Povojna stvarnost je jasno pokazala, da tudi največja revolucionarnost, največji idealizem ni kos praktičnim nalogam, če ni oprt na izdelano in jasno teoretično spoznanje o gibalnih silah družbe. In šele na teh teoretskih spoznanjih se lahko gradi pozitivna revolucionarna akcija.

Bosansko-hercegovaška revolucionarna mladina je bila brez pravilne revolucionarne perspektive!

Kljub tej teoretski in zgodovinsko opravičljivi teoretični zaostalosti pa je ta mladina dala dokaze takšne iskrenosti in nesebičnosti, da zre danes srbska mladina na to junaško generacijo z upravičenim ponosom. Srbska mladina pa danes tudi ve, kje je ono dragoceno izkustvo, za katero je izkrvavela ta generacija. Ona tudi ve, da ji je to dragoceno izkustvo dragoceno orožje zoper frazersko retoriko onih protiljudskih elementov, ki so, kot se je izrazil eden predstavnikov srbskega studentkega pokreta, proglasili te velike narodne in demokratske borbe za svoje in poželi plodove krvave in silne borbe za narodno stvar.

To izkustvo pa ni obogatilo samo srbske mladine, ampak ga pravilno pojmuje tudi napredna slovenska mladina. Zato se progresivna slovenska mladina ob petdesetletnici rojstva enega odličnih predstavnikov predvojnih srbskih revolucionarjev, obenem z napredno srbsko mladino klanja njegovemu spominu in želi, da bi v njenih vrstah klila prav tako globoka in vse premagujoča ljubezen do delovnega ljudstva, ljubezen, ki nas bo z zgoraj opisanimi spoznanji varno vodila v težki in kalni sodobnosti.

Pismo iz internata

*Vse dni smo med sive zidove zajeti,
med šolske klopi in uradne obraze,
med svete podobe in same ukaze ...
Težkó, pretežkó nam je tukaj živeti.*

*Tam zunaj, pri vas, je trpljenje in boj,
tovarne in polja in ritem življenja,
tam zunaj bijó se ljudje za obstoj
in pesmi so tamkaj in čudežna vrenja.*

*A, tu govorijo o drugih rečeh:
o zvezdah in kraljih nam tu govorijo ...
O trenjih tam zunaj in naših ljudeh
pa vselej skrivnostno molčijo!*

Orka

Moja sneguljčica

*Sneguljčica, jaz se tako bojim,
da prišel bo kdo in te mi bo vzal,
Sneguljčica, jaz si tako želim,
da bi tvoj cvet vedno zame živel.*

*Sneguljčica, jaz toliko trpim,
ker duša je moja kot pokopališče,
Sneguljčica, toliko se žalostim,
ker nihče na njem več grobov ne obišče.*

V parku

Anin

Lep je park v mestu. Po sredi gre široka, bela pot in od nje se cepijo bolj ozke, z drobnim peskom posute. Vsepovsod rastejo košata drevesa, rdeče rože iz tujih krajev in na to lepoto sije sonce prav tako toplo kot na prašne ulice v predmestju. Na zelenih klopih sedijo lepo oblečeni ljudje, mežikajo v sonce, govorijo prazne besede in nikdar ne pomislijo, da je ob robu mesta mračen, izmučen svet. Seveda, oni nimajo vzroka in potrebe, da bi premišljevali o žalostnih rečeh, saj v lepi park nikdar ne zaide ubog človek, da bi se sprehajal in jih motil v uživanju pokoja.

Mislite si, da bi se začeli po belih cestah sprehajati revni ljudje, da bi na klopica sedeli delavci, ki se jim obleke drži strojno olje in veje od njih duh vlažnih stanovanj. Ali ne bi potem park izgubil vso lepoto? Bilo bi, kot da se je sonce skrilo za oblak in je široka senca legla na zemljo kot velika, težka dlan.

Toda to se ne zgodi. Ljudje v predmestju nimajo časa, da bi hodili v park. Vse dneve delajo, zato da se gospoda lahko greje na soncu. Delajo in držijo na plečih ves svet, ki je težak, zelo težak...

Nekoč pa je zašel v ta park človek. Prav za prav je bil deček. Ime mu je bilo Mirko. Bil je eden izmed tistih, ki stojijo včasih ob visokih hišah s cveticami v roki in beračijo, dokler jim tega ne prepove pravica. Nikdar ni bil še v parku, nikdar si ga ni zaželel. Bil je vaje barak in smetišč, kjer je brskal v družbi tovarišev za odpadki, ki so jih meščani zavržli, pa so še vedno imeli svojo ceno. Tam se je še najbolje počutil in včasih je celo na lakoto pozabil.

Znašel se je v parku. Odprl se mu je nov svet, prelep svet, ki ga je včasih slutil in ni verjel vanj. Ozračje je bilo prepojeno z vonjem cvetov, vsak kos zemlje je dihal srečo in oko se je spočilo, kamor je pogledalo.

Mirko je gledal z odprtimi očmi. Toliko je bilo lepote, toliko sonca.

Z rokami v žepih je lagodno koračil po pesku, ki je škripal pod nogami. Ljudje so se delali kot da ga niso opazili, včasih pa je vendar vrgel kdo nanj pogled, češ, kaj pa delaš, dete, tukaj? Videl je otroke vseh starosti, lepo umite in negovane, ki so se igrali z dragimi igračkami. Pogledal je nase in kar sram ga je bilo umazanih hlač, strganih čevljev in prašnih nog.

Sedel je na klopi, ki je bila prazna in žvižgal pesmice. Blizu njega sta se igrala fant in deklica, njuna mama pa je dremala na klopi in na kolenih je imela časnik, da bi se zdelo kot da bere. Fantek in deklica sta se žogala z veliko, s podobami okrašeno žogo. Mirko ju je gledal, rekel pa ni nič, ampak se je naredil pametnega, kot da je vzvišen nad vsem, kar se okrog njega dogaja.

Žoga se je zakotalila predenj in on jo je pobral. Oko mu je obviselo na podobah, ki so bile narisane na njej: Smešni ljudje, ptiči in velika ladja. Lastnik žoge pa je bil takoj pri njem in jo je hotel nazaj.

»Saj je ne bom ukradel,« ga je zavrnil.

»Seveda ne, ker bi te vzel stražnik.«

»No, potem mi jo pa pusti! Ali jo bo kaj manj, če jo bom gledal?«

Deček je bil dobrega srca in je odnehal. Še razložil je Mirkotu, kaj podobe predstavljajo. Ladja je bila najbolj zanimiva. Ljudi vozi čez morje in je velika kot pet hiš skupaj. Seveda, ko gre pa toliko ljudi vanjo. Mirkota je le skrbelo, kje so vrata. Okna so bila, ampak ljudje ne bodo skozi okna hodili v ladjo. Mestni deček je bil mnenja, da vrat ni zaradi vode, ki bi vdrla noter, če bi jih kdo pomotoma odprl. »Ali pa so zadaj in se ne vidijo na sliki,« je menil Mirko. »Da, najbrž bodo zadaj,« je potrdil deček. Potem je hotel žogo.

»Na,« je rekel Mirko, »lepa stvar.«

»Ali ti nimaš žoge?«

Ni je imel. Toda tega ni hotel povedati. Zakaj se ne bi malo pobahal pred tujim dečkom?

»Imam jo, še večjo in lepšo,« pokazal je z roko njen obseg in mu potem pripovedoval od koga jo je dobil, kaj je žoga vse že pretrpela — in vse

si je izmislil, do besede si je izmislil. Vendar, ko je nehal čvekati laži, je malo pomolčal in rekel s popolnoma drugim glasom: »Saj nimam žoge!«

»Nimaš?« se je zavzel mestni fantek. Debelo ga je gledal in ni razumel. Kaj naj mu verjame? Ali ono, kar je prej povedal, ali to, kar je na koncu iztisnil iz sebe.

»Torej si lagal —.« Laž je imel za veliko hudobijo. Odkar se spominja, so mu dopovedovali, kako grd je človek, ki laže in on si je to zapomnil: nikdar ni lagal.

»Kaj bi to!« je Mirko zamahnil z roko. »Nimam je in konec!«

»Pa reci doma, naj ti jo kupijo.«

»Ti si neumen,« mu je odgovoril Mirko in ni ga bilo več volja o tem izgubljeni besedi. Gledal je deklico, bila je sestrica dečka z žogo, ki je čebljala s celuloidno punčko. »Kako ji je ime?« je vprašal.

»Isa.«

»In tebi?«

»Ditrih.«

»Nisem še slišal takih imen. Čudna imena.«

Ditrih je stiskal k sebi žogo in je povabil Mirkota, da bi se z njim igral.

»Nočem,« je rekel Mirko. »Domov grem.«

»Odkod pa si?«

»Od daleč.«

»In so vsi tako raztrgani tam?« »Vsi.«

»In bledi?« »Tudi.«

»Koliko jih je?« »Nihče jih še ni štel.«

Ditrih je stal pred njim, ga gledal in čutil, da je Mirko z drugega sveta. Čudno se mu je zdelo, da je nekje še kraj, kjer so taki ljudje. In da jih je mnogo.

Tudi Isa je prišla bliže. Čisto počasi kot bi se bala vsake stopinje. Imela je oči kot sonce.

Gospa se je prebudila iz dremavice. S pogledom je iskala otroka in ko ju je videla v taki družbi, je bila zelo vznemirjena. Poklicala je otroka k sebi. Sinček pa je prijel Mirkota za roko in zaklical: »Mamica, poglej, reven fantek!«

Mamica pa ni razumela nežnih čustev svojega sina. »Fuj, Ditrih, kaj ti pride na misel! Pusti ga, dobil boš garje! Ditrih, Isa!«

Otroci so se čudili. Kako to, da mamica nima rada ubogega otroka, ki je nekje od daleč doma? Isa je ubogala in je zbežala k materi. Ditrih pa je bil trmast in je ostal.

»Pojdi,« mu je rekel Mirko.

»Na, žogo. Lahko je za zmeraj tvoja,« je velikodušno vzkliknil Ditrih.

Gospa je še vedno govorila s klopi: »Oh, ta otrok! Tak neubogljivec! Kje je stražnik, da bi odgnal tega postopača?« Potem je s težavo vstala in odtrgala sinčka od Mirkota. Vzela je tudi žogo in rekla: »Pojdi proč in pusti moja otroka pri miru.«

»Saj grem!« je sklenil deček iz predmestja in velika kaplja grenke žalosti je bila v teh besedah. Razločno je začutil prepad med seboj in temi ljudmi. Čez ta prepad ni bilo mostu, še glas se ni slišal od one strani, da bi ga razumel. Težko mu je bilo, da je rojen na senčni strani, toda kar je, to je. Hitel je domov; težko je že čakal, da bo na smetišču s tovariši zopet brskal za koristnimi odpadki.

M. Š. M.

Iz pomladnih sonetov

*Da, res je, draga, táko te poznam
kot sem te videl, gledajoč na cesto,
ko vsa si rožnata hitela v mesto,
a jaz ob oknu bil sem bled in sam.*

*Ne veš, da rad bi bil takrat s teboj,
da bi od blizu gledal tvoj smehljaj,
da bi bližino tvojo čutil vsaj;
tako težko je, če si sam s seboj.*

*Zamrl lahko tvojih kril je vzdih
in se izgubil je v pomladni dan
kot se zgubi nasmeh otroških sanj;*

*a jaz ob oknu bil sem sam in tih,
le veter mi pošiljal je svoj dih,
objel mi dušo je nemir neznan.*

Franc Primc

Krik preko gora

*Vsak dan priplava,
vsak dan prijoče
od Zile, od Soče
strašen krik preko gora:*

*»O, kje je sonce?
Strašna je noč...
Bratje, pomoč!
Bratje... Bratje...«*

*Vsak dan priplava,
vsak dan prijoče
od Zile, od Soče
strašen krik preko gora.*

Ne pokaži ljudem, da si drugačen od njih, ne povej jim nikar, da je zunaj, daleč za hribom, drugačen in svetlejši svet! Komaj bodo spoznali, da nisi iz njih testa, pa te bodo kamenjali!

Ivan Cankar

RAZGLEDI

MLADEGA RODU

PEDAGOŠKE METODE

Naše srednje šole niso nikoli stale izven političnega boja, katerega valovi so vedno pljusnili tudi vanje. Spomnimo se na čase Živkovičeve diktature in na trganje Cankarjevega teksta. Od kar se družba deli na nasproti si stoječe razrede, je bila šola ideološka obramba nazadnjaštva. Iz nje so se rekrutirali najzvestejši hlapeci obstoječega sistema. Iz nje je prihajala inteligenca, ki so jo ljudstvu sistematično odtujili, jo zaplankali pred njim in jo porabljali kot orožje v borbi za obrambo lastnih pozicij. Zategadelj o »objektivnosti« šole rajši ne govorimo.

Dobro vemo, da slovenska srednja šola ni izvzeta iz te družbene zakonitosti, vendar nas to ne moti, da ne bi protestirali v imenu najbolj preproste etike in človečanskih čustev proti postopkom, ki so jih deležni napredni slovenski srednješolci zadnje čase. Nič zato, če se že sedaj seznanijo s policijo! Pač pa je čisto navadna samovoljnost, ali recimo protipostavnost, če šolske oblasti srednješolce, ki jim policija ni dokazala prav nič obremenilnega, navzlic temu disciplinsko kaznujejo in jih celo izključujejo. Imamo dokaze, da je šolska oblast kaznovala dijaka z najvišjim ukorom brez vsakega stvarnega vzroka. Sličnih primerov je več.

Tovarištvo nam veleva, da opozorimo na te, ne samo nepedagoške, ampak nečloveške metode, s katerimi bi radi zatrli glas vesti progresivnim dijakom. Vemo, da prizadetim ne ubeži nobena prilika, ko je treba progresivne dijake eksemplarično kaznovati, če je dokazni material na razpolago, vemo pa tudi, da je brez dokazov študente preganjati več kot nekrščansko, je zadeva najelementarnejše človeške pravičnosti.

In v imenu te pravičnosti (v nobenem drugem imenu!) »Slovenska mladina« protestira zoper neutemeljena preganjanja progresivnih dijakov, ki so že tako v skrajno neugodnem položaju!

MLADINA PRI NAS IN NA TUJEM

MIROVNI KONGRES AKADEMIKOV JUGOSLAVIJE V BEOGRADU

V času, ko je po Evropi zopet vstala pošast mednarodnega klanja, je akademska mladina Jugoslavije priredila mogočen mirovni kongres v Beogradu, da razgali naklepe imperialistov in izpove svojo odločno voljo, onemogočiti z vsemi silami poskuse imperialistov, da pritegnejo balkanske narode v vojni požar. Odnos, ki so ga akademiki jugoslovanskih narodov zavzeli do sedanje vojne in do vojnih hujskačev je najbolj jasno orisan v njihovi Deklaraciji, ki jo zato prinašamo v prevodu. Deklaracija govori sama tako jasno, da nam ni treba k njej pripisovati nobene razlage. Tiče pa se ne samo akademske mladine, ampak so njene jasne formulacije potrebne vsej mladini, tudi vsej slovenski mladini.

DEKLARACIJA

prvega kongresa akademikov Jugoslavije

I.

Vojna je zajela že nad polovico človeštva. Navzlic borbi vseh narodov sveta, navzlic vsem naporom mlade generacije našega časa, je mednarodnim vojnim zaigalcem, sovražnikom miru in svobode ter sovražnikom srenejšega življenja mladine in narodov, uspelo znova vreči zemeljsko oblo v vojne plamenne in znova potegniti nesrečne narode v vrlinec nesmiselnega klanja.

Med prvimi so prignali na pozorišče smrti, v vojno klavnico, milijone mladih ljudi, ki bi hoteli živeti, cvet mladine in naroda. Postavili so jih v strelske jarke in zahtevajo od njih, da ubijejo svoje mlade brate z druge strani fronte. V nekaj mesecih, v nekaj letih, naj bi bili poklani in pobiti, naj bi pustili svoja mlada življenja po številnih krvavih bojiščih Evrope in sveta. Narodi naj bi ostali brez svoje mladine, brez svoje prihodnosti.

Toda mladina te vojne ni hotela.

Kdo je tisti, ki terja milijone mladih življenj, kdo je tisti, ki zahteva to vojno?

Ta vojna, ta sedanja vojna, ki je potegnila v svoj krvavi ples tudi osrčje kulturne Evrope, ni vojna za interese mladine in narodov. Ta vojna je krivična, imperialistična vojna. Ta vojna je vojna za dobičke in za koristi denarnih mogotcev, za denarne in industrijske kralje, za trgovce s topovi, za verižnike in najrazličnejše ljudske izžemalce. Dva velika imperialistična tabora, angleško-francoški in nemški, sta začela boj za novo razdelitev sveta, za kolonije in tržišča, za nova zaslužnjevanja milijonov potlačanih narodov. Tudi druge imperialistične skupine so zainteresirane v tej vojni.

Ti niso mobilizirali za fronto smrti in uničevanja samo vseh sil svojih narodov, ampak si z vseni močmi prizadevajo, da bi v ta krvavi metež imperialističnega obračunavanja potegnili tudi druge narode, ki so doslej ostali izven vojne. Videli smo že in danes jasno vidimo (na severu)* posledice teh zločinskih spletk. Zaradi tega so postali ogroženi tudi drugi narodi, in seveda tudi balkanski narodi. Tako se tudi mladini Jugoslavije in mladini vseh balkanskih narodov pripravlja strašna prihodnost bede, lakote in smrti po krvavih bojnih poljanah.

To vojno bi radi prikazali kot vojno za interese narodov in obrambo svobode. Toda narodi te vojne niso hoteli. Mladina je ni hotela. In v srečo mladine in vseh narodov sveta se vedno bolj zbirajo sile narodov in mladine, sile miru in svobode, ki se bore za to, da se preprečijo zločinski načrti razširjanja vojne, da se zaustavi ki se blazno medsebojno pobijanje narodov in da se vzpostavi mir med ljudmi. Med temi silami je tudi močna Sovjetska Zveza, prvoborneljica za svetovni mir in svobodo narodov, nepremagljiva sila in velika moč, ki tudi narodom Balkana pomaga ohranjovati naš mir in naša življenja pred strahotami imperialistične vojne.

Mladina vsega sveta, bodisi vojskujočih se, bodisi nevojskujočih se držav, združuje danes svoje moči v borbi proti vojni, proti krvavemu ubijanju in uničevanju in zahteva, da se sklene čimprej mir med narodi. Mladina noče živeti v umirani za to, da bi, potem, ko bodo milijoni njenih vrst pustili svoje kosti na bojiščih, vstalo nekaj tisočev novih milijonarjev. Mladini ni potrebna razrušena in krvaveča Evropa, Evropa z uničenimi mesti in porušeniimi kulturnimi spomeniki, Evropa, pokrita z milijoni svežih grobov, ni ji potrebna tragična in okrvavljena Evropa, z razbito civilizacijo in uničenimi pridobitvami človeškega uma in človeškega dela. Mladina se bori, da tega ne bo.

II.

Akadska mladina vseh vseučilišč v Jugoslaviji, zbrana po svojih predstavnikih na Prvem Kongresu v Beogradu, izjavlja, da ostaja zvesta svojemu narodu. Videč nevarnosti, ki prete vsem narodom Jugoslavije z novo vojno, ki grozi zajeti tudi ta del Evrope, ji ne bo žal njenih moči, da se skupno z drugo mladino v okviru svojih narodov bori proti tem nevarnostim in da se ohrani mir tem narodom, ki so dolgo prelivali kri za tuje interese.

* Danes pa tudi že na zapadu! (Opomba uredništva.)

Vojna, ki divja po Evropi, je že tako zadela akademsko mladino. Napadene so njene ekonomske in kulturne pravice, začela so se preganjanja v vrstah akademske mladine, okrepljena je militarizacija in vojaške priprave, že preti lakota, že se je pričel natezati jarem, pripravlja se vojna, pripravlja se strašna prihodnost. Že je padlo nekaj akademikov kot žrtev vojne politike.

Vse to nam jasno dokazuje, da tudi pri nas reakcionarni krogi hite, da bi tudi našo državo povlekli v vojno na strani zapadnega vojnega tabora in da tudi naši mladini pripravijo usodo naših mladih bratov, mladine iz vojskujočih se držav, ki je že začela prelivati svojo kri.

Mi akademiki protestiramo zoper tako politiko. Mi nočemo iskati svojo življenjsko pot za žičnimi ovirami in po blatnih jarkih. Mi nočemo ubijati svojih mladih bratov, sinove drugih narodov, ker nam oni niso ničesar storili. Mi enako ljubimo vso mladino sveta, ker so to naši tovariši, to so naši bratje po mladosti, po idealih, ki nas vodijo in po stremljenjih, ki so nam skupna.

Mi hočemo, da naši narodi ohranijo mir. Zahtevamo, da se čimprej konča krvava imperialistična vojna, in da po zemlji namesto pesmi smrti in uničevanja zadoni pesem dela in veselja, pesem sreče in blaginje.

Mi se hočemo razvijati v miru, hočemo, da v miru delajo naše šole in knjižnice, hočemo uživati kulturne vrednote človeške družbe, hočemo graditi novo življenje sreče in človeškega napredka.

V borbi za te naloge zbira akademska mladina Jugoslavije vse svoje vrste, zedinja vse svoje sile in ustvarja trdno enotnost vseh svojih vrst. Tako zbrana in zedinjena akademska mladina bo priključila svoje moči borbi druge mladine. Z enotnostjo akademske in vse druge mladine se bo zgradila krepka nepremagljiva fronta hrvatske, srbske in slovenske mladine ter mladine drugih narodov in pokrajin Jugoslavije, ki se bo borila na strani narodov proti pritegnitvi naše države v vojno, za čimprejšnji konec sedanjega imperialističnega klanja, za mir, v katerem bodo poraženi imperialistični povzročitelji vojn, za ustvaritev pravičnega mednarodnega reda.

Mladina narodov Francije, Nemčije, Anglije! Mi smo solidarni z Vašim bojem proti tistim, ki so vas s silo pognali v medsebojno klanje! Vedite, da tu na Balkanu živi hraber rod, ki je pripravljen, boriti se proti nečloveški vojni za boljšo prihodnost vse mladine!

Mladina velikega ameriškega naroda, slišali smo Tvoj »Glas miru«! Mi bomo z naše strani storili vse, da naše brate iz vojskujočih se držav rešimo iz strelskih jarkov in da mi sami ne gremo vanje!

Mladina vseh narodov sveta, tudi tebi naš pozdrav in naša roka!

Mladina narodov Jugoslavije, akademska mladina je s tabo v borbi za mir in boljše življenje! Nič nas ne bo ustavilo v borbi za ideale vse mladine, za boljšo bodočnost narodov!

Mlade akademičarke, zbirajte svoje vrste v borbi za vaše pravice, za pravice vaših tovarišev, za prihodnost vašega naroda!

Zivela enotnost vseh akademikov Jugoslavije v borbi proti vojni!

Zivela enotnost mladine vseh naših narodov za mir in pravice mladega rodu!

V Beogradu 9. aprila 1940.

Tajništvo Kongresa Akademikov Jugoslavije v Zagrebu.

SOVJETSKA MLADINA

Današnje mladine ne moremo razumeti, če ne proniknemo v zgodovinske in gospodarske razmere, v katerih se je ta mladina porajala in iz katerih izvira njena orientacija, njeno čustvovanje in njena stremljenja. Pisati o sovjetski mladini, se zato pravi pisati o globokih socialnih izpremembah, ki tvorijo okvir, iz katerega je ta mladina izšla, in v katerem se rešujejo njeni problemi.

Oktoberska revolucija je zgodovinsko dejanje organizirane volje naprednega proletariata, ki izpreminja v resničnost nauke klasikov znanstvenega socializma.

Naloge mlade revolucije, kakor sta jih zarisala že Marx in Engels v osnovnem tekstu marksistične teorije, »Komunističnem manifestu«, so bile v glavnem tele:

Sovjetska mladina napeto zasleduje vse, kar se dogaja preko meja njene domovine. Ob vsaki priliki je izpovedala svojo solidarnost z napredno mladino vsega sveta, ki se bori proti mednarodni reakciji. Žrtvovala je vse, kar je mogla, da podpre junaško borbo španskega naroda. Združena v Zvezi komunistične mladine SSSR, ki šteje več milijonov članov, je s svojo delegacijo, ki ji je načeloval Kosarjev na mladinskih kongresih izpričala svojo željo, da se mladini vsega sveta ohrani mir.

* * *

Slovenska mladina mora poznati značaj in delo sovjetske mladine, ker je sovjetska mladina kot mlada generacija SSSR danes izredno važen faktor miru. Ona je mlada generacija tiste velike sile, ki iskreno dela za mir med narodi in se bori proti sedanjim imperialistični vojni. Ta skupna vez želje po miru in srečnem razvoju mladega rodu spaja v današnjem krvavem času preko vseh meja tudi mladino malega slovenskega naroda z mladino velike S. Z.

* * *

Da vsaj nekoliko pripomoremo k temu spoznavanju, podajamo kratek in bežen oris življenja sovjetske mladine doma in v šoli.

* * *

Oglejmo si najprej vzgojo najmlajših. Z vzgojo v javnih otroških domovih se začne že pri otrocih do tretjega leta. Čeprav še tako majhne, jih potem igre in zabave seznanjajo s narodo, s produktivnim družbenim delom in tehniko. Vodijo jih v kraje, kjer delajo starejši in jih polagoma navajajo k samostojnemu delu, poleg tega pa budijo v njih ljubezen do delavcev, kmetov in vojakov. Razen tega služi za njihovo vzgojo glasba, lutkovno gledališče, otroški kino ter ritmične vaje.

Otroci od treh do osmih let se vzgajajo v otroških vrtec, kjer so smernice vzgoje enake prejšnjim, sredstva pa so prilagojena za zrelejšo otroško dobo. Otroci se ukvarjajo z resnejšimi igračami, tako n. pr. z letalskimi modeli, učijo se slikanja, pesmi, glasbe in poskušajo sami igrati v otroškem gledališču.

Seveda pa ni vzgajanje v teh javnih otroških domovih obvezno za vse otroke. Tu se vzgajajo le otroci, ki jih starši sami pošljejo v domove, dalje nepreskrbljeni, težko vzgojiljivi, pohabljeni in duševno bolni otroci. Zanimivo v teh domovih je vzgajanje mladine s praktičnim delom v delavnicah in delom na vrtu, da se priučijo delu in naučijo kako obrt. Ko dosežejo 14 let, gredo v tovarne, kolhoze (skupna zadržna kmečka gospodarstva) ali dalje v šole.

V šolstvu je bil dosežen v Sovjetski zvezi ogromen uspeh, saj se približuje SZ že popolni likvidaciji analfabetizma. Da bo ta porast šolstva bolj nazoren, naj navedemo nekaj števil. V caristični Rusiji je obiskovalo šole 8,137.000 otrok, v današnji SZ pa je v šolah 33,364.000 otrok, in sicer v osnovni šoli tkzv. pjetiljetki, nižji srednji šoli (semiljetka, šola ki traja 7 let) in desjetiljetki ali višji srednji šoli. V Kazakistanu je v teku druge gospodarske petletke od 1933 do 1937 naraslo število učencev od 56.000 na 1.000.000, v Lenjingu gradu pa se je povečalo število šol od 297 in učencev od 121.000 leta 1924. na 494 šol in 407.655 učencev v letu 1938.

V sovjetskih srednjih šolah je zvezan teoretični pouk s praktičnim delom v delavnicah, z ekskurzijami v tovarne, kolhoze, razstave in muzeje. Poleg tega je šola tesno povezana z mladinskimi organizacijami, in sicer so organizirani učenci od 8 do 10 let v organizaciji »otroci oktobra«, pionirji so od 10 do 16 let in komсомолци (zveza komunistične mladine) od 16 do 24 let. V teh organizacijah se mladina vzgaja tako v duševnem kot v telesnem pogledu. Zlasti mnogo pažnje se posveča telesni kulturi. Mladini so na razpolago telovadnice, športna igrišča, bazeni, posebno priljubljen šport pa je letenje in skakanje s padali, pri katerem se deklice enako odlikujejo kot fantje.

Eden glavnih problemov današnje šole je zvišati kvaliteto dela in poglobiti disciplino. Važen činitelj discipline je nekaka samouprava, ki jo ima mladina v šoli. V vsakem razredu deluje dijaški komite, ki ga izvoli razred sam. Na čelu mu je starosta, a ostali člani odbora skrbijo za posamezne panoge dela, za kulturno delo, za učenje in proizvodnjo, za ekonomski ter sanitetni sektor. Med njimi vlada zavest skupnosti in tako ne dopustijo, da bi slabši učenec padel, temveč mu pomagajo doma in v šoli k boljšemu uspehu. Med učenci se vrši socialistično

tekmovanje za boljši uspeh in vestnejše delo, enako pa se vrši tako tekmovanje tudi med posameznimi šolami.

Kljub temu, da se je v poslednjih 18 letih zgradilo toliko šol kot prej v 200 letih, obstoji še vedno hudo pomanjkanje zgradb, tako da se vrši ponekod pouk v dveh ali celo v treh izmenah.

Šolsko leto traja devet mesecev, do konca maja. Sredi zime so semestralni prazniki, ob priliki katerih se vršijo velike svečanosti, združene z lastnimi dijaškimi predstavami, s športnimi in šahovskimi tekmami, s karnevali in izleti. Še bolj svečano pa se proslavlja konec šolskega leta.

Enako kakor osnovne in srednje šole so tudi univerze doživle izreden porast in vsestranske napredek. Danes ni naroda v SZ, ki ne bi imel svoje univerze, celo najmanjši narodi, ki preje niso imeli niti svojih osnovnih šol, imajo danes že najvišje učne zavode. V caristični Rusiji so bili študentje večinoma sinovi plemičev, uradnikov, trgovcev in industrijalcev, ostali sloji so tvorili komaj 28% vseh študentov. Danes pa je slika obratna. 42% študentov so bivši delavci, 28% nameščenci uradov in 20% iz kolhozov. Žena je moškemu popolnoma enakopravna, saj študira na univerzal 43,1% študentkinj, v poklicih pa je že 60.000 zdravnic in 100.000 inženjerk in tehničark samo v težki industriji. Študij na univerzi je popolnoma brezplačen, študentje dobivajo od države celo štipendijo, da so materialno docela preskrbljeni. Od vseh študentov je le 11% takih, ki se preživljajo na stroške roditeljev, vsem drugim daje štipendije država.

Delo na univerzi obsega predavanja, delo v seminarjih, laboratorijih in praktično delo. Akademski dan traja 6 ur od 9. do 3. ure popoldne. Poleg glavnih predmetov se seznanjajo študentje z osnovnimi načeli moderne družbene teorije, kajti cilj sovjetskih univerz ni vzgojiti le človeka-specialista, temveč človeka, ki je istočasno javni delavec, ki se živo zanima za usodo svoje zemlje, ki pozna zakone družbenega razvoja in se zna z njimi okoristiti in ki želi aktivno sodelovati pri političnem upravljanju dežele.

Priredila P. M-ik in P. P.

MED KNJIGAMI

PREŽIHOV VORANC: SAMORASTNIKI

Izdala Naša založba. 1940. Novele. Str. 220.

Po romanu Požganica, ki je dvignil v naših kulturnih krogih oblake prahu, se je pojavila na slovenskem knjižnem trgu druga Prežihova knjiga: Samorastniki. Ta novelistična zbirka je eden najznačilnejših pojavov pleg Kozakovih »Mask«. V novejši slovenski pripovedni literaturi ter spada med vrsto onih knjig, ki jim je treba brez vsakih neutemeljenih predsodkov (politični, idejni, verski) priznati veliko in trajno literarno vrednost.

Prežihov Voranc je nedvomno najtipičnejši slovenski socialni pisatelj. Njegova socialnost ni patetično in idealistično popisovanje bede in zla, ampak široko epsko in realistično, kar daje delu pomen in življenje. Socialno snov zgnete Prežih s tako silo in prirodno svežostjo, da se nehote spomnimo Gorkega. In resnično postaja Prežihov Voranc Gorki slovenskega delavca in kmeta. Pri tej osebni komparaciji ne postavljamo zgolj idejne sorodnosti, ampak tudi sorodnost ustvarjanja, ki se kaže pri popisovanju doživljenih življenjskih pojavov in posebno značilnost sloga in frazeologije, ki jo Gorki kakor Prežih v veliki meri črpa v originalni obliki iz ljudske zakladnice.

Prežihov Voranc se je pojavil v javnosti že pred svetovno vojno in sicer s pravim imenom. Oglasil se je v Domačem prijatelju, od l. 1913. pa je priobčeval prozo v Ljubljanskem Zvonu, nakar se je po svetovni vojni pridružil socialno-demokratskemu mesečniku Pod lipo. Prva njegova zbirka »Povesti« je izšla l. 1925. Kritika ga je proglasila za najboljšega slovenskega delavskega pisatelja. L. 1935. pa se je pojavil pod imenom Prežihov Voranc v Sodobnosti z »Bojem na požiravniku«. S tem delom je postavil Prežih temeljni kamen novi slovenski književnosti, zdravi po ideji in snovnem oblikovanju. Lansko leto je izšel njegov zgodovinski roman Požganica, za katerega je dobil literarno nagrado Mestne občine ljubljanske (glej Sl. m. 1940. str. 117). Ta dogodek je povzročil na »zeleno obeto« pokrajinah slovenskega nazadnjaštva« (I. Cankar) hripave glasove, ki pa so se kmalu polegli. Najnovejša njegova knjiga so že omenjeni Samorastniki.

Če primerjamo prejšnje Prežihovo delo Požganico, s Samorastniki in delom v Sodobnosti, ni mogoče prezreti njegovega velikega napredka. Snov je ostala ista: slovenski oz. koroški kmet in delavec, a kar je bil nekoč le hladen posnetek življenja, je danes njega mojstrska slika in kar je bilo resnično poročilo razmer, je danes sociološko in psihološko poglobljena umetnina.

Kar je Miško Kranjec za Prekmurje, to je Prežihov Voranc za Koroško. Koroški in prekmurski kmet in delavec sta dobila v obeh pisateljih mogočna vodnika in borileca za njih pravico. Prežihov Voranc je kot pristen hribovec nekoliko bolj plastičen, njegove osebe so ostreje označene in obdelane kakor pri Kranjcu, epiku prekmurske ravni, ki je pri opisu često liričen in ravninsko zasanjan (ne idealistično). Nov dokaz za to, da če hočemo razumeti pisatelja in njegovo delo, moramo poznati tudi njegovo okolje (Goethe).

Vseh osem kmetskih povesti ali novel, katere je sprejel v zbirko, so vtisi iz detinske dobe. Prvič je tu objavljena le Ljubezna na Odoru. Vse ostale so bile že objavljene v Sodobnosti (1935.—1939.), razen novele Vodnjak, ki je bila objavljena v že omenjenem mesečniku Pod lipo l. 1925.

Spoznanje in občutenje ponižanja in krivice mu je v zgodnji mladosti iztrgalo vse idealne misli in utvare, zato je njegova vera v nujnost boja proti krivici nasilja močna in velika. To je glavna in vodilna misel Prežihovega ustvarjanja. On sam je prepričan, da sta beda in ponižanje njegovega rodu posledici družabnega reda. Sam pravi: »Na te stvari mislim: Zakaj? Ker diha prav v teh posameznih zgodbah toliko močnega, pristnega, sočnega ljudskega življenja, da nam je treba samo narahlo prisluhnuti, pa že čujemo odmev razpada gorskih selišč, življenja celih rodov, ki so živeli in še živijo po Koroškem. Brez poznavanja tega notranjega življenja je... teorija le suha, topaveča, ki nas ne more nikoli zagrabit s tisto srčno silo, da bi nas potegnili za seboj, kakor nas zgrabi, če jo povežemo z vsemi odtenki našega vsakdanjega človeškega življenja...«

V njegovih delih nikjer ne najdemo dolgoveznega razpravljanja in filozofiranja. Čemu, ko pa neposredno življenje učinkuje močneje.

Boj na požiravniku je nedvomno odličen spis, do potankosti dognan in po vsebini mogočen in pretresljiv. Ta tekst predstavlja eno izmed najboljših slovenskih epskih del sploh. Za vsem pa tiči menda njegovo najmočnejše mladostno doživetje. Delo zasluži prevod v tuje jezike. Po njem se da sklepati na snov in idejo cele zbirke, je kot nekaj veličasten motto zbirke. V drugih novelah le razširja tu nakazano problematiko. Posebno močan je tudi Prvi spopad s težko gonljivo mlatilnico. Tako naslikanega in opisanega boja človeka s strojem, ki mu izsesa moč in življenje, menda zlepa ne najdeš v domači in svetovni literaturi. Prav sorodna ji je novela Jirs in Bavh. Silno zgrajeno nasprotje med mladim dovtetnim otrokom in gospodo-krvoseci.

Prav mojstrsko je orisana izpoved Metine hčere v noveli Samorastniki. Vsa izpoved se strne »v globoko molitev in kletev iz osrčja visoke in široke obirske gore«.

Tudi ostalim novelam ni kaj očitati, iz vsake izmed njih resnično zaslišimo kletev in molitev preganjanih in umirajočih rodov. Prežihov Voranc ne koraka preko grobov svojih dedov sklonjene glave, ampak z borbo in kljubovanjem v srečo, kajti on je znanitelj boljše bodočnosti, Samorastniki pa so nosilci nove in pravičnejše vere, ki se razrašča po domači zemlji.

Socialna snov, realistična obdelava in kmečka epika, vse to je značilno za Prežihovega Voranca. Samorastniki so s svojimi nepotvorjenimi podobami koroškega življenja ena onih knjig, ki bodo živele v slovenski literaturi. Koroški poet pa se je uvrstil med najboljše slovenske pisatelje, borca za resnico in pravico.

Knjigi je napisal uvod Josip Vidmar, ki natančneje razčlenjuje Prežihovo delo. Nenavadno lepa in smiselna oprema je delo grafika Milana Mlakarja.

Peter Novljan.

SLOVENSKA KNJIGA

Seznam po stanju v prodaji dne 30. junija 1939. Izdala in založila Organizacija knjigarjev dravske banovine v Ljubljani. 1939. 392 str. M. 8°. S prilogο za knjigarje: Seznam založnikov. 1940. 16 str.

Ob nepravilnem skoro tridesetletnem zastojem rednega izdajanja slovenske celotne letne bibliografije bodo ta nujno potrebni seznam našega še živega knjižnega trga hvaležno pozdravili vsi, ki imajo kakor koli opraviti s slovensko knjigo, zlasti knjigarji in knjižničarji. Zadnji splošni katalog našega knjižstva je izdala ljubljanska knjigarna Nova založba ob desetletnici svojega obstoja l. 1927. Posamezna založništva so sicer po svoje skrbela za propagando lastnih publikacij, vendar pa je postajal celotni pregled o naši stalno naraščajoči knjižni produkciji od dne do dne težji. Tako je bila Organizacija knjigarjev dravske banovine v lastno korist končno primorana, da zbere po svojih članih vse še nerazprodano knjižno gradivo. Da to ni bilo lahko delo, nam priča urednik kataloga prof. Niko Kuret.

Vsebinska ozir. strokovna razdelitev gradiva v 24 skupin je posneta po tedenski izdaji nemške nacionalne bibliografije, ki jo izdaja borzno društvo nemških knjigarjev v Lipskem. Po tem vzorcu sta dobila mladinsko slovstvo in dramatika posebni skupini, dočim so jih pri nas uvrščali med pododdelke leposlovja. Nov je oddelek »15. Vojno slovstvo«, ki je v nemški književnosti seveda bogat, pri nas pa šteje le skromne štiri naslove. — V rabi značnic, kjer niso osebna imena, vlada v katalogu precejšnja nedoslednost. Tako so n. pr. številne knjižnice (str. 11—14) navedene pod pravilno značnico »Knjižnica«, a drugod rabi urednik prilastke za značnice, n. pr. Naš rod, Novi akordi, Ruska moderna itd. Zbornike s prispevki raznih pisateljev (Cankarjev, Izseljenski, Jakopičev, Levstikov, Pedagoški, Zupančičev...) bi bilo uvrstiti pod značnico »Zbornik«, ne pa pod njihove urednike. Prva skupina navaja v naslovu tudi »časopise«, toda zaman iščemo v njej naše vodilne leposlovne in znanstvene revije. To preobčutno vrzel bo treba pri prvem nadaljevanju kataloga temeljito izpopolniti.

Svoje kratko poročilo in opozorilo na to pomembno publikacijo zaključujem z urednikovo željo: »Naj bo izid tega seznama, ki so ga omogočile znatne žrtve naših knjigarjev, začetek nove dobe v organizaciji slovenskega knjižnega trga«.

z. š.

GLEDALIŠČE

LEPA VIDA V UPORIZITVI »GLEDALIŠČA MLADIH«

»Kdo, ki ni bil močan in nežen in pronikav kakor ti, naj bi ti sledil v vseh tvojih razglabljanjih.«

(Zupančič: Ivanu Cankarju)

Nedavno smo v Ljubljani dobili »Gledališče mladih«. Ustanovljeno je bilo z namenom, da manifestira stremljenja nekaterih mladih ljudi, da uveljavi »novo« pojmovanje gledališča, ki ga je prinesel iz Prage prvi režiser tega teatra, Zvonimir Sintič; to novo pojmovanje se je pojavilo v Pragi in drugih srednjeevropskih centrih kmalu po vojni, se razmahnilo in se preživelo. Tako smo ogledali prvo uprizoritev Büchnerjevega Vojčka z dokajšnjim zanimanjem kot eksperiment in zelo pozen pojav ekspresionističnega teatra pri nas. Tragedijo, od ekspresionistov cdkritega dramatika Büchnerja je skušal Sintič z najrazličnejšimi pomagali poživiti, jo napraviti razumljivo in predvsem sodobno. Namera vtisniti Vojčku pečat žgoče aktualnosti pa je popolnoma izpodletela; delo je učinkovalo neživljenjsko in neprepričevalno in je pustilo gledalce hladne. Vendar ta prva uprizoritev »Gledališča mladih«, je bila vsaj kot primer nove scenske obdelave še dokaj zanimiva.

Zato smo s tem večjim zanimanjem pričakovali uprizoritve domačega dela v »Gledališču mladih« prav tako v režiji Zvonimirja Sintiča. Sintič si je izbral, najnežnejše in tudi najboljše Cankarjevo delo, poetsko dramo »Lepo Vidoc«. Lepa Vida, o kateri je Cankar sam rekel, da ni drama, ampak pesem, je tipičen otrok svoje dobe in ima vse, nekoliko bolne čare »fin de siècle« in njegovega simbolizma. Velika pesem ródu, iz katerega je izšel, vsemu prešinjenu koprnenja in cukrarniškega sanjarjenja, ki je dalo dva najplemenitejša cveta slovenske umetnosti, Kettejevo in Murnovo pesem, je privrela Cankarju tako neposredno iz srea, da mu ni bilo moči zajeti jo v natančno določeno dramsko formo, ampak je nastala pod njegovim peresom blesteča pesem samega

koprnenja — »od brega k bregu«. Nastala je vrsta blestečih podob mladostnih sanj, ljubezni in hrepenenja, odkoder so vzrasli vonjivi cvetovi, tistih prvih, res nekoliko dekadentnih pesmi slovenske Moderné. Tukaj se je pri Cankarju prvič izpolnilo hrepenenje v ljubezni in ne samo v smrti. Zato je »Lepa Vida«: »obračun s preteklostjo, okret v bodočnost«. (Župančič).

Dosedanje uprizoritve »Lepe Vide« večinoma niso uspele. Čeprav Cankar med Slovenci sploh še nima režiserja (morda deloma lahko izvzamem Skrbniška), je bil problem z »Lepo Vido« dvakrat težak. To, iz najtanjših niti spleteno pesniško delo potrebuje predvsem režiserja in tudi igralcev, ki imajo enako fin občutek in znajo ujeti vse tresljaje in drhtenja duše v svojo besedo in svojo kretnjo. Teга do danes še nismo doživeli in v res popolni meri najbrže sploh nikoli ne bomo. Vendar smo videli v delu vseh Cankarjevih režiserjev napor in trud, predvsem pa dolžno spoštovanje velikemu umetniku.

Kako je bilo z uprizoritvijo, ki nam jo je pripravil Zvonimir Sintič. G. Sintič se predvsem zateka k režiserskim trikom čudne vrste. Kot je bil Vojšek en sam eksperiment in vrsta več ali manj zagonetnih domislic, tako naj bi postala tudi »Lepa Vida« torišče takih reševanj odrskih problemov. V tem svojem stremljenju po originalnosti pa je šel g. Sintič daleč čez dopustne meje. Brez pomisleka je črtal del teksta »Lepe Vide« in jo postavil tako izven živega odrskega dogajanja. Brez vsakega respekta do Cankarja in njegovega dela je v samovšečni »duhovitosti« pristrigel Cankarjev tekst in tako oskubljeno delo na čuden način postavil na oder. Videli smo dramo brez naslovne vloge in namesto nje nam je g. Sintič postregel z lučjo in godbo. Imam občutek, da g. Sintič ne pojmuje resno ne gledališča, ne Cankarja in ne »Lepe Vide«. Malo težko se človek sprijazni z mislijo, da lahko vsakdo vzame v roke katero koli delo iz dramske literature, ga pristrže, odbije glavno ali stransko vlogo in vse skupaj nadomesti z reflektorji in gramofoni.

Iz tega lahko izvajamo, da je, kolikor moremo ugotoviti po teh prvih rezultatih, delo »Gledališča mladih«, nezdrav pojav v našem kulturnem življenju. Nezdrav pojav je tudi to, da je večina ljubljanskih časopisnih kritikov z nekim pokroviteljskim priznavanjem beležila uprizoritve »Lepe Vide«. Nihče od gospodov kritikov nima v sebi toliko poštenosti, zlasti pa poguma, da bi rekel g. Sintiču, da je to vendar malo preveč drzna šala — po svoje malčiti in prenarejati Cankarjev tekst. Zato mislim, da je dolžnost mladine (skupina si je nadela ime: »Gledališče mladih«), da obsodi tolikšno neokusnost. Da mladina tako ravnanje z besedilom našega največjega pisatelja odklanja, se je pokazalo na premieri, ko so se proti koncu predstave iz njenih vrst začuli klici in žvižganje, kar je izreden pojav med mlačnim in nerazgibanim ljubljanskim občinstvom, najsi tudi tenkočutni filistri takšen način kritike ostro zavračajo.

Dokler bo »Gledališče mladih« na ta način manifestiralo svoje pojmovanje gledališča, mu njegovega dela nikakor ne bomo mogli priznati, kot so jo že sedaj neobjektivno storili skoro vsi ljubljanski časopisni kritiki. A. H.

DOKUMENTI

PRAVDA O »HLAPCIH« IN NJHOVI CENZURI

Zaradi »demonstrativnega« ploskanja ob premieri Cankarjevih »Hlapcev« je F(ran) K(oblar) v »Slovencu« (dne 7. II. 1939.) zapisal, da je bilo s tem ploskanjem »Cankarjevo delo... vrženo iz višin čiste umetnosti v dnevni krohot«.

Ta stavek dosega po svoji — da se miho izrazim — originalnosti vse Koebekove apokaliptične trebuhe, vse do — Anton Trstenjakove samostate, podstate, vsebljanja i. pod., ki strašijo po straneh »Dejanja« (revija za kulturo, gospodarstvo in politiko), groteskne podružnice pariškega personalističnega »Esprita« in robovnic zagrebške reakcionarne »Hrvatske straže«.

Ta Koblarjev stavek je bil signal. Gg. Oton Župančič, Josip Vidmar, Ciril Debevec in France Koblar so bili prisiljeni »pristati na nekatere črte, da rešijo uprizoritev dela«. Sedaj je bila tudi mladina prisiljena začeti akcijo zoper te črte, da resnično reši Cankarjevo delo. Mladina je uspeła: Cankarjevo delo so igrali neokrnjeno, ploskanje pa je bilo prepovedano, da ne bi zopet trpela »resnoben mir in človeška prizadetost« (F. K., S. II. 7. 1939.).

Ob vseh teh dogodkih je Drago Šega napisal glosu »Ploskanje prepovedano« (»Sodobnost«, VIII., str. 258). France Vodnik mu je odgovoril (»Dejanje«, II. 291) in povedal da so bili gg. cenzorji v podobnem položaju kot Matija Čop, ko je reševal »Čbelico«. Za nameček in v opravičilo onim, ki so prisilili imenovane gospode, da cenzurirajo »Hlapce« je pa še napisal besede nekega maturanta: »Hvala Bogu, da igrajo »Hlapce«, vsako drugo Cankarjevo delo bi že po prvem dejanju doživelo fiasko«. Drago Šega je odgovoril (»Sodobnost«, VIII., str. 548). Očital je Vodniku, da skuša opravičiti cenzorje, da primerjava s Čopom ne drži, da hoče javnosti sugerirati, da se svet od Metternichovih časov še ni nič spremenil, in da s tem želi tako rekoč, naj bi se kolo napredka ustavilo. (France Vodnik sicer more imeti takšne namere, uspelo mu pa že ne bo.) Poleg tega je Šega ugotovil, da tiste besede ne veljajo za ves oni del publike, ki je ploskal »Hlapcem«, ampak da so značilne izključno le za tistega, ki jih je izrekel. France Vodnik je zopet odgovoril (»Dejanje« III. str. 48).

Ustavil se bom samo na tem zadnjem Vodnikovem članku, ker je v njem zgoščena vsa vsebina polemike okrog cenzure »Hlapcev«. Prej pa moram poudariti, da nimam namena braniti D. Šega, ampak da hočem samo osvetliti moralo in miselnost Franceta Vodnika.

France Vodnik se odločno brani očitka, da je skušal opravičiti cenzorje, trdi namreč, da je cenzorje sicer obsodil, vendar pa da je tako ravnanje »po svoji vesti moral — ne »opravičiti«, ampak le omiliti z dostavkom »ne preostro«, za kar sem navedel tehtne dokaze.« (D. III. str. 39.)

Vodnik je torej cenzorje obsodil, moral pa je to sodbo po svoji vesti omiliti. Po čigavi vesti pa je tedaj France Vodnik obsodil cenzorje, ali po svoji ali po neki tuji? To ostane vprašanje.

Da je omilil sodbo, ki jo je — sicer ne po svoji vesti — napisal o imenovanih gospodih, je imel Fr. Vodnik tehtne dokaze. Za obsodbo pa kakor se zdi, ni imel nobenih razlogov, ker prvič o takih razlogih sploh nikjer ne govori, drugič pa, ker pristavlja: »predvsem moram ugotoviti, da so se Hlapci igrali — NEOKRNJENI (podčrtal D. P.). Dokaz za to je ne le premiera, ampak tudi nadaljne predstave, saj je bilo besedilo OKRNJENO (podčrtal D. P.) samo začasno.« (D. III. str. 39.)

?????

— Kako so se igrali »Hlapci«? — Neokrnjeni.

— Torej niso bili cenzurirani. — Igrali so se neokrnjeni!

— Dokaz za to? — Premiera in nadaljne predstave (pri teh nadaljnjih predstavah Vodnik ni omejil število, zato je logično, da je mislil na vse nadaljne predstave).

— Zakaj so premiera in nadaljne predstave tak dokaz? — Ker je bilo besedilo le začasno okrnjeno.

»Hlapci« so se igrali neokrnjeni, besedilo pa je bilo začasno okrnjeno. »Hlapci« so se torej kljub temu, da je bilo besedilo sicer samo začasno okrnjeno, igrali neokrnjeni in to kar sami od sebe, neodvisno od časa, kraja, gospodov cenzorjev in Franceta Vodnika. (Vodnikova logika je logika vojnih poročil: Naši pode sovražnika v divjem begu za seboj!)

Imenovani gospodje, ki so bili prisiljeni cenzurirati »Hlapce«, dejansko torej sploh niso ničesar cenzurirali, saj so »Hlapce« igrali neokrnjene. Zdaj razumemo, zakaj jih France Vodnik ni obsodil po svoji vesti, ampak je to sodbo samo omilil po svoji vesti. Imenovani gospodje so torej nekaj cenzurirali, česar dejansko niso cenzurirali in kar so vendar cenzurirali. Logika Franceta Vodnika že prestopa mejo med sedanjostjo in večnostjo ter se potaplja v transcendentalnost. France Vodnik se, kakor vidimo, ne pretepa samo z Bogom, ampak si je tudi z logiko temeljito v laseh. (Fr. Vodnik: »Borivec z logiko«, Ljubljana 1940. Vse pravice pridržane. Copyright by France Vodnik.)

Pustimo sedaj Vodnika in njegovo logiko ter si oglejmo druge stvari, predvsem tiste Vodnikove TEHTNE DOKAZE.

Vodnik trdi, da so bili imenovani gospodje v podobnem položaju kot Matija Čop, ko je reševal »Čbelico«. Šega to primerjavo izpodbija in trdi, da hoče Vodnik dokazati, da se svet od Metternichovih časov ni še nič izpremenil. Vodnik se temu očitku čudi: »Niti zavračati pa nočem čudne logike, češ da si želim, »naj bi se življenje nič ne spremenilo«, ker preprosto ugotavljam, da so Metternichi še vedno na svetu!« (D. III, str. 39)

— Kje pa je Fr. Vodnik to ugotovil?

— France Vodnik ni tega sploh nikjer ugotovil!

Res je, Metternichi so še vedno na svetu in bodo še toliko časa strašili, dokler bo po zemlji razsajal rod Francetov Vodnikov, ki ugotavlja nekaj, česar ni nikjer ugotovil. Potrebno pa je, da si zadevo s Čopom поближе ogledamo. Pribiti je treba, da je primera s Čopom popolnoma neumestna in še posebno tedaj, če se spomnimo na ironične Prešernove besede o »strahopezdljivem cenzorju Čopu«.

Če po naši domovini še vedno strašijo Metternichi, Pavški, Hreni, Jeglič in pod., če med nami še vedno visi kot težka mora k. u. k. dvozlavi mrhovinar, pa se je stvar z našo kulturo temeljito spremenila. Slovenska kultura ni nič več stvar nekaj izbrancev, ampak stvar ljudskih množic, ki čakajo na svoj dan in ki bodo prevzele nekoč namesto Franceta Vodnika skrb za kulturo v svoje roke. Samo iz te perspektive moremo gledati Vodnikovo »omiljevanje«. Zavedni slovenski delavci in slovenska mladina, ki jima je Cankar iz dneva v dan bližji, nista mislila na Čopa, ampak sta se zavedla samo tega, da dvajset let po Cankarjevi smrti ne moreta svobodno poslušati njegove besede.

»Gospodar se menja, bič pa ostane« — kakor prekleto resnične so te besede. »Saj sem jaz tudi to poudaril,« ugovarja France Vodnik.

»Res, vse res, gospod profesor, ampak vi ste to podčrtali samo zato, da bi mogli omiliti cenzuro »Hlapcev«, jaz pa ugotavljam resničnost teh Cankarjevih besed zato, da poudarim potrebo borbe zoper takšno stvarnost in da pokažem, kako je cenzura »Hlapcev« odstopanje, da celo sabotaža te borbe, v kateri krvavi vse človeštvo in z njim tudi slovenski narod nad tisoč let.« — — —

Imenovani »strahopezdljivi (sit venia verbo)« gospodje so bili prisiljeni cenzurirati. Prisilila jih je oblast.

»Sicer pa v tem primeru ne moremo cenzure a priori in brez pridržka očitati niti oblasti, saj je le-ta uprizoritev »Hlapcev« — dovolila. To je dejstvo, pa tudi če bi bila ravnala nasprotno, bi ne bila zakrivila nič drugega, nego je zagrešil na primer sovjetski kulturni komisar Maksim Gorki, ko je iz politično-ideoloških razlogov prepovedal uprizoritev Dostojevskega.«

Ne glede na to, da je tudi ta primera že v bistvu zgrešena, kajti primerjati Slovenijo in SSSR je že skorajda predrznost in ignoranca, moram ugotoviti, da Gorki ni bil nikdar noben komisar, najmanj pa kulturni in da kot tak ni nikdar mogel ničesar prepovedati. France Vodnik je torej to pravljico o Gorkem kar sam spravljil, najbrže zopet po svoji vesti in s pomočjo svoje priznane logike. Res je le to, da je Gorki 13. nov. 1913. (štiri leta pred veliko proletarsko revolucijo) v »Reči« protestiral zoper uprizarjanje »Besov«, češ da širijo bogoskateštvo itd. O tem je pisal tudi Lenin v enem izmed svojih znanih pisem Gorkemu. Svetujemo Vodniku, da drugič pazljiveje prebira Leninova pisma; škodovalo mu najbrže ne bo.

»Že dejstvo, da je prišlo do začasnih črt po premieri prepričevalno govori za to, da je moralo priti nekaj vmes, kar je dalo oblastem povod, da so postavile imenovane kulturne delavce v resnično neprijeten položaj.« (D. III., str. 39.)

In kaj je prišlo vmes: »**DEMONSTRATIVNO PLOSKANJE**«.

Kaj pa je dokaz, da je bilo to ploskanje »demonstrativno«?

1. izjava maturanta,
2. »deputacija« za kulise.

O IZJAVI MATURANTA

Ze šega je Vodniku pravilno povedal, da je ta izjava značilna samo za človeka, ki jo je izrekel, ne pa za ves oni del publike, ki je ploskal. Vodnik ugovarja in pravi, da tisti maturant ni bil kdor koli, ampak predstavnik »progressivne« mladine.

Kdo pa je dal temu maturantu predstavniško legitimacijo? Nihče drugi, kot France Vodnik. Da mladina gleda na Cankarja pravilneje kot oni maturant in pravičnejše kot France Vodnik (Fr. Vodnik: »K pravdi za Cankarjevo podobo«, D. III. str. 41) pričajo članki v letošnji in lanski »Slovenski mladini«. Progressivna mladina pa odreka Francetu Vodniku sleherni pravico, govoriti o njenih predstavnikih, ker gospod profesor nima niti najmanjšega pojma o tem, kako ta mladina živi in dela; kako in kaj misli.

>Kdor je bil tedaj navzoč na premieri in razen tega priča razgovor nekega dela sodobne mladine, ki je pošiljala celo »deputacije« za kulise. — — — (D. III. str. 40.)

Pri premieri ni imela mladina nobenega razloga pošiljati »deputacije« za kulise, ker je bil Cankarjev tekst neokrnjen.

ENOSTRANSKO PRITRJEVANJE

Stvar se začne s Francetom Koblarjem, ki je zapisal, da je »del občinstva... to priliko (premiero) izrabil v enostransko pritrjevanje in demonstrativno poseganje v potek dejanja.« (Cit. po Fr. Vodniku. D. III., str. 40.)

Vprašanje je samo, zakaj se zdi Koblarju in Vodniku to ploskanje »enostransko pritrjevanje in demonstrativno poseganje v potek dejanja«? Pri tem ni nikakor važno, ali je ploskalo vse občinstvo ali samo del — jasno je, da »Hlapcem« ne bodo ploskali oni, zoper katere so pisani in ki imajo za danes še večino med gledališko publiko.

Ta inkriminirani del občinstva je ploskal pri vsakem Cankarjevem stavku, kjer se je Cankar uprl reakcionarnosti, omejenosti in hlapčevstvu in kjer je pokazal pot naprej, pot, po kateri moramo iti, da se že nekoč dokončno izkopljemo iz blata, da dokončno pokončamo to žalostno slovensko stvarnost, ki je ključna dediščina političnega intrigantstva, spekulacij in breznačelnosti, v kakršni sta vodili politiko obe naši politični stranki. Nismo mi krivi, če oba omenjena avtorja pripadata enemu izmed obeh taborov, ki sta sokriva teh naših revnih krčmarskih razmer, katerim se je Cankar tako vehementno in žolčno uprl. Pod tem zornim kotom prav dobro razumemo, zakaj se zdi Koblarju in Vodniku tisto ploskanje »DEMONSTRATIVNO«. Čudna ironija pa je pri vsem tem dejstvo, da se vsi zagovorniki teorije o tem »demonstrativnem« ploskanju tako zelo navdušujejo pri »Hlapcih« za zadnje dejanje, ki je prav tako zgovoren protest zoper našo družabno stvarnost. (Tudi pri tem zadnjem dejanju je tisti del občinstva pri odprti sceni »demonstrativno pritrjeval«). Človek se nehote spomni na zanimivo dejstvo, da vsi ti »pristaši« skoraj zamolče »Grešnika Lenarta«, oziroma ne vedo o njem kaj povedati, ko je vendar »Grešnik Lenart« po svoji tematiki popolnoma identičen z zadnjim dejanjem »Hlapcev«.

Tendence je jasna! Zadnje dejanje »Hlapcev« s sistematično propagando čim bolj zaviti v mistiko, ga obdati z vsemi rekviziti, ki jih premore propadajoča meščanska literarno-zgodovinska šola, ga obdati s čim svetlejšo gloriolo in sploh postaviti težišče vsega dogajanja v zadnji akt, prve štiri pa po možnosti razkričati za osebne Cankarjeve izpade. Kot dokaz za to, bi lahko postregel s številnimi citati.

Kako torej zdaj stvari stoje? Pokazalo se je:

1. da sodbe o cenzorjih »Hlapcev« ni mogoče omiliti s Čopom.
2. da lahko oblasti prav »brez pridržka« očitamo cenzuro, ker je postalo jasno
  - a) da je zgodbo o Gorkem Vodnik kar sam ustvaril,
  - b) da je zadeva z izjavo maturanta popolnoma neodločilna,
  - c) da mladina ni pošiljala na premieri nobenih »deputacij« za kulise.

Pri vsem tem pa smo spoznali tudi, zakaj se zdi Koblarju in Vodniku ploskanje Cankarju »demonstrativno«.

Če gledamo stvari skozi prizmo teh dejstev, tedaj ne moremo več »podpirati bajke o samem čistem Vodnikovem navdušenju za Cankarja.«

H koncu samo še to! Vodnik protestira: »Kam pa pridemo, če bo med predstavo smel sleherni vernik katere koli konfesije manifestirati za svoje prepričanje...« (D. III., str. 40.) V tem se z Vodnikom slednjič le strinjam, kajti »kam pa pridemo«, če bi se smel »prepirati z avtorjem« na primer kakšen pristaš »konfesije« Franceta Vodnika!

Dušan Pirjevec.

KAKO SO SODILI?

Kot blisk je šinilo v razred in odjeknilo kot močno grmenje, ko je Jože javil, da bo preiskava in so se fantje zbirali okrog njega.

- »Zakaj bo preiskava?« je planilo od povsod.
- Zaradi onih dveh vendar, ki jih je Mrož zalotil, da sta kadila.«
- »Kaj še vedno tista stvar?«
- »No to so pa vztrajni.«
- »Vse kaže, da bo Ficko letel.«
- »Zaradi kajenja pa že ne!«
- »Kako, da ne, če so ga pa že drugič dobili in ima že ukor po direktorju.«
- »No potlej je pa sam kriv. Zakaj pa gre dvakrat vraga skušat.«
- »Kakvi kriv, tepec je, ker se Mrožu ni znal izmuzniti.«
- »Tako je.«
- »Ampak saj za Ficka še niti ne vedo.«
- »Kaj pa potem kvasijo, da bo že letel.«
- »Saj v tem je ravno vsa stvar.«
- »V čem?«
- »V tem, kako ga hočejo dobiti?«
- »Kako?!«
- »Mrož je dobil samo Ribo, Ficko se mu je pa zmuznil.«
- »Sem vedel, da je mož na mestu.«
- »Čakaj, naj pove do konca.«
- »Včeraj je Mrož nagovarjal Ribo, naj mu pove, kdo je bil oni zmuzne — je rekel — ki nima toliko korajže, da bi se sam javil.«
- »In Riba ni hotel povedati?«
- »Jasno, da ne! Taka tapca pa tudi ni.«
- »Tega pa nisem pričakoval od Ribe. Lepo od njega!«
- »Kakvi lepo, to se vendar samo po sebi razume, da ne bo temu arhajskemu »pedagogu« izdajal tovariša, ki je poleg tega še kandidat za letenje.«
- »Čakajte vendar, da končam! — Ker se Riba na noben način ni hotel vdati — grozil mu je seveda z ukorom po celokupnem in celo z letenjem — je Mrož za čas prenehal s takim gnavljenjem. Nato pa je, stegnivši svojo ogromno spodnjo čeljust, začel nagovarjati Ribo, naj gre vsaj v dotični razred, pokliče onega — medtem je seveda že davno zvonilo — in ga skuša pregovoriti, da bi se sam javil, z obljubo, da ga bo doletela zato manjša kazen. Riba je, videč razneženo kretnjo Mroževe čeljusti, pokimal in se napolil v drugo nadstropje proti Fickovemu razredu. Toda ni še preskakal prve stopnične polovice, ko se je že obrnil in se še hitreje vrnil k Mrožu ter mu izjavil, da tega tudi ne more storiti, ker bi s tem tovariša vendar izdal.«
- »Jasno!«
- »Ne razumem, zakaj bi bilo to tako jasno?«
- »Cepec, Mrož bi vendar lahko vprašal vse profesorje, kdo je bil takrat in takrat od nekoga klican iz razreda, pa bi imeli Ficka.«
- »A ja!«
- »Ima ljudi koji težko shvačajo.«

— — —

- »Ampak so ti, kaj?«
- »Ah kaj bi to! Jaz se le čudim, da je Mrož prišel na tako zvito misel.«
- »Kaj misliš, da je prišel sam? To so stuhtali vsi skupaj v konferenčni.«
- »Saj prav to je tisto. Kvasijo in pridigajo o neki poštenosti, odkritosti in ne vem še o kakšnih vrlinah, na drugi strani te pa lovijo s takimi podlimi limanicami. In to samo zato, da bi zadostili mrtvim črkam paragrafa 27.«
- »Krasno zadoščenje! Za eno cigareto ukor po direktorju, za drugo odstranitev iz šole. Naravnost edinstvena vestnost!«
- »Vestnost, ja; — navadna birokracija.«
- »In kakšne obrabljene fraze tisto o odkritem priznanju in samoizpovedi radi milejšje kazni.«
- »Poznamo mi tisto milejšjo kazen.«
- »To naj bodo pedagoške metode v dvajsetem stoletju? Takole nas uče za »življenje?«
- »Tovariš, ti ne upoštevaš realnih dejstev. S takimle upiranjem se ne krši samo pokorščina, temveč kar celoten disciplinski red današnje šole.«

»Ampak s tem še ni rečeno, da se profesorji lahko napram dijakom poslužuje takihle zahrbtnih fint.«

»Ali res ne razumeš, da bi padla z izjalovljenjem takšne preiskave avtoriteta, na kateri pa vendar počiva ves ta šolski sistem. Od tod predvsem tudi ta njihova vztrajnost.«

»Mogoče? Toda o tem me ne bo nihče prepričal, da so take metode dopustne ali celo pravilne.«

»Saj te tudi nihče ne prepričuje! Hočem ti samo dopovedati, da so tudi profesorji sami vključeni v ta sistem in da pač danes kakor v Marija-Terezijanskih časih tudi tu le namen posvečuje sredstvo.«

Janez Ščuka.

UREDNIŠKI PABERKI

Viko: Črtica »Pomladno jutro«, dragi tovariš, ti ni uspela. Zakaj? Predvsem zato, ker imaš prešibak izraz, ki ne sega nad povprečno šolsko nalogo, v kateri je s poetičnimi besedami opisana prebujajoča se pomlad. Nekaj pa je temu tudi vzrok okoliščina, da si si v tem primeru izbral zelo kočljivo, za mladega začetnika preveč kočljivo snov. Kajti reševati najbolj načelna in osnovna vprašanja, v katerih živimo, z lirično impresijo, za to bi bilo v resnici treba Cankarjevega peresa in njegove pesniške sile.

Aleksej: Tudi tvoja reportažica »Sončnega poznopomladnega popoldneva«, ko se predmestne žene in služkinje pogovarjajo pred vrati in ko leži v prvem nadstropju milostljiva z migreno in z ledenimi obkladki na razgretem čelu, ni uspela, kljub temu, da ji ne gre odrekati razgibanosti in tudi duhovitosti. Vendar je vse skupaj prebanalno, brez prave pointe in zaokroženosti. Ljubljansčina, v kateri govore tvoji ljudje, ni priporočljiva; že zato ne, ker je nje transkripcija težavna in pomanjkljiva; pa tudi iz načelnih razlogov, kajti dialekt je na mestu le izjemoma in le tam, kjer je pri karakteristiki nujen in neobhoden.

Orka: Draga tovarišica! Tvoja samokritičnost, ki jo razbiram iz pisma, katerega si priložila svojim pesmim, mi je všeč. Nemara je prav ta lepa in redka lastnost porok, da se boš nekoč povzpela do zrelejših in bolj polnih plodov. Ocenno si si sama napisala v pismu: »Izražanje je še premalo prepričevalno in tudi ritem ni dovolj tekoč, toda globoko so doživete in tudi to je nekaj.« K tej jedrnatosti nimam kaj dodati. — Za poskušnjo smo eno pesem izbrali. Pošlji spet kaj!

G...k Lojze: Tvoji pesniški poskusi so slabi. Ne obvladaš niti slovenščine, kaj šele verz! Tudi motivi so obrabljeni. Prebiraj naše novejša pesnike!

Mrk: Tvoja osmrtnica, posvečena spominu umrlega tovariša, ne razodeva pesniškega talenta. Verz je slab, ali bolje povedano: ga sploh ni, misel se ne dvigne dosti nad običajno frazeologijo osmrtnic iz dnevnega časopisa.

Gojko P.: Tudi tvoje pesmi ne poznajo verza. Si brez vsake iznajdljivosti. Najbolj obrabljene motive iz metafore še vedno znova premlevaš. Socialnost tvoje pesmi je solzava in hlinjena.

France Obsavski: Tvoja pesem je naivna, vendar mi dokazuje pesmica »Ob Tvojem grobu«, da je tudi v tej svoji naivnosti lahko ljubka. Več skrbi moraš posvečati izrazu, zlasti ritmu, brez katerega ni pesmi. — Pošlji spet!

Razzyński Marjan: Razumski način pisanja, ki sem ga že zadnjič opazil pri tebi, je tudi to pot očiten, dasi je tokrat nevarnejši. Kajti, če gre za stvarco, ki je skoro neke vrste razmišljanje, potem ji je duhovitost in razgibanost misli samo v prid, medtem ko je stvari, katere teža sloni na zgodbi, pretirano razvita intelektualistična nota le v škodo. — Zgodba, ki jo opisuješ, je opisovana s prevelikim patosom in pretiravanjem; samo da bi ustregel tezi, ki si si jo postavil na začetku, delaš nasilje nad življenjem. Sposobnosti se ti nedvomno ne da odrekati, toda vprašanje je, če jih boš kdaj uveljavil v literaturi.

Slavo: Tvoje pesmi so šibke. Tudi ti prebiraj naše novejša pesnike. — Pismo pa le pošlji kmalu!

M. Š. M.: Prvi sonet smo priobčili, drugi pa je še potreben pile, in sicer bi bilo treba nadomestiti 4. verz z manj banalno metaforo in precizirati v 9. in 10. verzu ohlapna simbola (»Koprena svetla«, »hram«). Če ti bo popravek uspel, pošlji

spet. — V prozi nisi tako doma kot v pesmi. Tvoja črtica »Starine« sicer kaže, da se znaš gladko in tekoče izražati, vendar manjka v njej prave psihološke izostritve. En sam, izoliran dogodek raztegneš na dolgo in široko. Iz razmeroma majhnega konflikta hočeš napraviti psihološki problem prve vrste. Posledica tega je, da pritiraš stvar preko roba verjetnosti in da je branje mučno.

Jurjev: Draga tovarišica, ne bi si upal trditi, da nimaš talenta, nasprotno, zdi se mi, da je v tvoji črtici »Maroni« smisel za epično pripovedovanje kar otipljiv. Zgodbica bi bila kar vredna tiska, če ne bi bilo v njej tiste pogubne delitve na črno in belo: na eni strani pridna in revna Marjute, na drugi pa njene hudobne sošolke. Skušaj se bolj približati življenju, kot je v resnici. — Nakar se spet oglasi!

Jože Kruh: Tvoje »Tri fotografije s ceste« kažejo prijeten, lagoden, nekoliko igriv način pripovedovanja, ki spominja na Miška Kranjca in ki priča, da imaš prijem, kot je potreben pripovedniku. Čudil pa sem se tvoji izbiri sujetov. Čemu opisovati same noree, megalomane in umsko izkrivljene tipe? Ali ni zdrav, navaden človek zanimivejši in bolj vreden oblikovanja? — V prihodnje morda razmisli o tem in spet kaj pošlji!

Zinka Kovač: Tvoja črtica »Tat«, draga tovarišica, kaže marsikatero odlike, čeprav v celoti še ni uspela. Poudariti je treba zlasti, da imaš smisel za zaokroženost zgodbe in da znaš tudi pripovedovati dovolj živo in plastično, kadar opišuješ prizor, ki se godi pred našimi očmi. Medtem ko je tvoj uvodni oris, ki nas vpelje v zgodbo mnogo bolj ohlapen. Tudi jezik je često banalen. — Pošlji še!

D. Š.

Ptujen: Tvojo šolsko nalogo »Naš razred«, v kateri razmotriš lastnosti sodobne študirajoče mladine in na kratko očrtaš pomanjkljivosti današnjega srednješolskega pouka, bi priobčili, čeprav ni takšna, kot si je želimo. Priobčujemo je ne zato, ker v naši razpravi o srednji šoli dovolj obširno govorimo, oziroma bomo še govorili, o stvarih, ki se jih dotikaš.

Rekel sem, da naloga ni taka, kot bi si jo želeli. Puščam ob strani dejstvo, da ne ustreza podnaslovu — poizkus stanovske ocene. Ali si ti analiziral razred s stanovskega (= razrednega) vidika? Ne! Zagrešil si občutno napako, ko si zapustil edino pravilni tir, ki ti ga je začrtal bistroumno sam profesor. Kajti analiza razreda brez posledne uporabe tega vidika je nemogoča, ker razred ni iz enega kamna izsekana gmota, ampak edinica, v kateri se prepletajo najraznovrstnejši pogledi na svet njenih članov (učencev), ki koreninijo prav v njihovi razredni diferenciaciji. Če tega sociološkega elementa v analizi, kakršne si se skušal lotiti, ne upoštevaš, se tvoja analiza nujno neha ob golih ugotovitvah, da je mladina egoistična, nepoštena itd. Analiza pa mora povedati tudi za kaj stoji stvari tako in tako. Analiza ne sme ostati na površini, ampak mora seči v globino. Kot je psihologija poedinea rezultat najrazličnejših komponent, med katerimi so prvobitne ekonomsko-sociološke (razredna pripadnost, milje, tradicija dotičnega razreda, družine itd.), ki se v zapleteni krivulji odražajo v duševnosti poedinea in se preobražajo po zakonitosti njegove psihofizične konstitucije, tako je treba tudi razredno psihologijo kakor mladinsko psihologijo sploh razčlenjati ne zgolj po površnem opazovanju, ampak je treba na ravnanje razreda kot celote, na njegove postopke, skratka na njegov obraz zreti s pravkar opisane zrelišča. To kajpak ni lahka naloga, zato pa še nikakor nimamo pravice uporabljati druge, toda popolnoma jalove metode! Jalove, pravim, ker nam v resnici ne razjasni ničesar. Resnična analiza pa je vedno revolucionarna! Iz spoznanja, kje so vzroki nekega stanja, rase tudi vedno spoznanje poti in sredstev, s katerimi je treba negativnosti odpraviti.

Prav bežno sem napisal nekaj opomb k glavnemu nedostatku tvojega spisa. Priobčujem te opazke kar na tem mestu, ker bi bilo prav, da jih tudi drugi bero. Razumljivo pa je, da se taki spisi, kakršen je tvoj, ne dajo pisati mehanično po enem receptu. Prvo pa je, da si s študijem neposredne stvarnosti prisvojiš dialektično gledanje nanjo, da na pojave ne gledaš okostenelo, ampak si jih tolmačiš iz prepletanja in trenja nasprotujočih se silnic, katerih rezultat je svet sam in vse kar po svetu lazi. To pot je treba ubrati tudi tedaj, kadar govorimo o srednješolskem razredu.

Z. Z.: Za Tvoje poročilo z ljubljanskega učiteljskega velja isto, kar sem napisal Slavinu!

KRATEK PREGLED

AKADEMSKEGA ŽIVLJENJA IN STRUJ NA UNIVERZI

Ce si morda nedavno opazoval, kako je združena fronta nacionalističnih in klerikalnih akademikov složno preprečila progresivni akademski struji njen mirovni miting in dvakrat s pestmi planila po njej, si se najbrž začuden vprašal, kakšna je ta toliko hvalisana akademska raven, da se tu pred Tvojimi očmi vrši nekakšen gostilniški pretep druge vrste. Vprašal si se tudi najbrž, kaj slovenske akademike tako deli med sabo, da morajo svoje račune poravnovati s skrajno neakademskimi argumenti — s pestjo, in sploh, kako je danes z našo akademsko mladino, med katero se boš imel čast prištevati letošnjo jesen?

Ce si kaj prida opazoval naše tako imenovano javno, oziroma politično življenje, si gotovo spoznal, da smo Slovenci obdarjeni z dvema precej starima političnima strankama, ki sta, skoraj nekako od tedaj, ko so Slovenci politično zaživelj, imeli malone izključen monopol slovenske politike. Desetletja se je naša politika vršila v znamenju boja klerikalci—liberalci. Preglej malo politično časopisje teh dveh slovenskih strank, pa se ti bo odkrilo njih idejno bogastvo in kulturna ravnina! Poglej sodobne slovenske razmere pa boš znal zasluge naših klerikalnih in liberalnih politikov pravilno oceniti po oni stari latinski prislovičici »Facta loquuntur!«

* * *

Ne bom se spuščal v nadaljnjo analizo te slovenske politike in ne mislim raziskovati njenega socialnega izvora, taktike in vseh postopkov, ampak bom skušal prikazati njun inteligenčni podmladek, kakršnega lahko zreš na slovenski univerzi.

Najprej se bom na kratko dotaknil dedičev slovenskega liberalizma, katerega letargijo in odrezanost od širokih ljudskih mas je dovolj krepko označil najbistrovidnejša slovenska glava tega stoletja — Ivan Cankar. Ti dediči se zbirajo pod zastavo jugoslovenskega nacionalizma v akademskem klubu »Jugoslaviji«. Kot je za predvojnne slovenske liberalce bilo značilno pomanjkanje vsakega jasno formuliranega političnega programa, ki so ga nadomestili s pogrevanjem nekega brezkrvnega svobodoumja, ki je našel svoj najlepši izraz v znameniti farški gonji, tako izpričuje tudi sodobna »jugoslovanska« generacija, da so ji osnovni problemi našega časa popolnoma zamegljeni in da si ne zna konstruktivno odgovoriti niti na eno konkretno vprašanje. Na krvave probleme, ki teže slovensko ljudstvo in slovensko mladino ni dala niti enega jasnega odgovora. Pa saj si ga ne more dati, če zaradi svoje socialne pozicije in zaslepljenosti ne zna brez sentimentalnosti pogledati na veliki socialni spopad sedanosti. V začetku maja letošnjega leta so izdali nekakšno poslanico, ki jasno zreali njih popolno jalovost, idejno zmedenost in nepoznavanje tistega, kar bi v njej radi pobijali. Čeprav so debelo natisnili, da so »jugoslovanski realisti«, je vsakomur jasno, da o kakšni realnosti nimajo niti pojma in da jo seveda tudi niso zmožni izpreminjati. Če se sociološko ozremo na te »socialne progresiste« (podčrtali oni sami), potem nam bo jasno, odkod črpajo svoj »socialni, kulturni in politični program« (kje neki ga imajo?!), kot imenujejo svoje jugoslovanstvo. So to sinovi slovenskega malo-meščanstva, sinovi vseh uradnikov in uslužbencev in vseh onih, ki so bili zainteresirani, da unitaristični državni aparat deluje po predpisih. Za slovenstvo je bila ta plast vedno popolnoma mrtva, ker je od slovenskega ljudstva dočela odžagana in bi v njem kvečjemu rada videla maso poslušnih ovčic, ki bi stopicala za od neba poslanimi voditelji. Svojevrstna je njihova oznaka demokracije (dočela papirnata), ki jo sicer označujejo med drugim tudi kot »priznavanje svobodnega govorenja, pisanja in zborovanja«, pet vrstic za tem pa že svečano zatrjujejo, da v demokraciji ne bodo trpeli »nikakršne ideje, ki je protinarodna in protidržavna« itd.

S »socialnimi progresisti« takega kova kajpak resnično progresivna slovenska mladina nima nič skupnega, ker ve, da se s tako bledó in frazersko ideologijo v tej in taki realnosti ne da napraviti prav nič. Omembe vredno je še to, da so ti »Jugoslovanci« postali v zadnjem času vsega upoštevanja vreden prirepek klerofašističnih akademikov v borbi proti naprednim študentom in jim služijo (slepi kot sol) za navadno šlafazo.

Jalovost zgoraj opisane skupine se kaže tudi v tem, da se nacionalno obarvani študentje, ki jih ne zadovoljuje popolnoma neizoblikovani socialni koncept

»Jugoslavije«, zbirajo v »Edinstvu«, ki je akademska podružnica znanega fašista Ljotiča, ki mu pa ne bo nikdar uspelo, spraviti se na pleča delovnega ljudstva. Tudi ti »zborashi« so verni zavezniki svojih bratov v fašizmu — klerikalcev.

* * *

Zanimivo je vprašanje katoliške mladine, v katerem moramo ločiti dva tabora, ki pa se v odločilnih trenutkih vedno bratsko združita, če je na obzorju skupni sovražnik. Globlja analiza te ločitve bi me zavedla predaleč, zato ju bom očrtal prav bežno.

Pokretom, ki so hoteli naše povojno katolištvo razživeti, ga sprostiti formalističnega oklepa in ga duhovno poglobiti (linija od križarjev pa do Koebekovega »Dejanja«), je na drugi strani sledila skrajno dogmatična reakcija, ki je pred šestimi leti začela izdajati svoje glasilo »Straža v viharju«, list, ki po metodah in načinu pisanja nima enakega v vsej dosedanji slovenski publicistiki. Okoli tega lista se zbira najbolj zakrknjena slovenska reakcija, ki je podrejena vodstvu cerkvene hierarhije in se mu slepo pokorava. Ta list predstavlja prednjo stražo klerikalizma na Slovenskem. Obravnavanje vseh problemov, ki se jih ta list dotika (resnična vprašanja slovenskega akademika so mu prav malo mar), je aprioristično, po tonu pa skrajno neakademsko, da ne rečem prostaško, kajti le s tem imenom se da krstiti ogenj in žveplo, ki ga ta list bruha na vse, kar mu stoji nasproti. Vsekakor zanimivo — kako svojo krščansko miselnost uveljavljajo v praksi! Ostro jih je treba označiti, ker se legitimirajo kot nekakšni prvoboritelji slovenstva, so pa v resnici prvoboritelji cerkvene oblasti in njenih političnih eksponentov. Njihov *raison d'être* je, dvigati poplah zoper Sovjetsko Zvezo, ki je sovražnik št. 1 vse naše klerofašistične in »napredne« soseske, in ki jim požene mraz v mozeg, da le slišijo njeno ime. Seveda bodo svoje poglede nanjo morali pod težo razmer slej ko prej navzven temeljito korigirati. Če še pripomnim, da je večina študentov, ki nosijo na univerzi svojo idejo v obliki »grčave slovenske pesti« (njihov terminus technicus za fizične izpade na akademskih tleh), primerno preskrbljenih in da njihov pokret uživa posebno podporo in naklonjenost »Vodje slovenskega naroda«, popularnega politika, bivšega republikanca in večkratnega ministra v framesnjskih vladah, ki danes v prav tem listu grmi zoper »republikance, framesone in komuniste«, potem sem, mislim, dovolj razločno povedal, da je služba interesom, ki jih brani ta skupina, vsekakor precej obrestonosna. Zato pa je raven teh mož, kar je iz diletskega pisanja njih lista razvidno, popolnoma ničeva in naravnost neakademska celo v slovenskih razmerah.

Z eno besedo: izrastek svetovne Katoliške Akcije, ki bo nudil bodočemu slovenskemu zgodovinarju in psihologu pripravno snov za oznako slovenske neumnosti.

Druga skupina, ki sloni na katoliškem svetovnem nazoru, je skupina »Zarja nov«, ki jo bom opredelil kot skupino, ki nasproti borbenosti in nasilnosti »Stražarjev« zagovarja tudi v praksi primat krščanske ljubezni. Tej bistveni ločitvi zaradi pomanjkanja prostora ne morem dodati popolnejše razlage. Omenjam le še to, da je »Zarja« pod očitnim vplivom »Dejanja«, ki naj bi bil neka aplikacija personalizma na slovensko konkretnost, ki pa doslej, kot je bila pričakovati, ni dala pomembnejših rezultatov. *Signum temporis* pa tudi nujno dopolnilo k označbi te skupine je še to, da se je postavila v svojem letaku čisto določno na stran francosko-angleških imperialistov in da je bila zastopana tudi pri napadih na napredne akademike. To je zaenkrat za nas najzanimivejše in najtehtnejše dejstvo.

* * *

Obravnavati moram še miselnost akademikov, ki stoje v ostri opoziciji z zgoraj označenima skupinama. To so akademiki, ki se zbirajo v »Slovenskem klubu«.

Prvo, kar je treba poudariti je to, da ta skupina ni zrasla iz nikakršne politične tradicije, ki bi bila vsaj od daleč podobna pretoklosti gornjih dveh skupin in vsej ideološki dediščini, ki sta jo ti dve skupini mehanično prevzeli, ampak je vzrasla iz one svetle tradicije, ki jo ponavadi označujemo s premico Prešern-Levstik-Cankar, to je iz tradicije najboljših slovenskih duhov.

Prva osnova tem akademikom je realen, na študiju sloneč odnos tiste konkretne družabne realnosti, ki jo imenujemo slovenstvo. V to realnost so vključeni vsi življenjski problemi slovenskega ljudstva, ki je plen vedno večjega obubožanja, vsi problemi slovenske mladine, ki mora danes bedno životariti. To so v bistvu globoki socialni problemi, ki se jih ne da reševati z nobeno metafiziko, z nobenimi onostranskimi hipotezami, še manj pa z zmedeno in protiljudsko liberalno ideologijo. To so problemi, ki se jih da reševati edinole z moderno znanstveno metodo in njej ustrezajočo politično dejavnostjo. To je tista krvava življenjska realnosti, ki ji mora vsak dan trdo doživljati slovensko ljudstvo in pred katero se slovenska mladina le prerada zateka v varne pristane svojih očetov. Zato se ta skupina akademikov trdovratno bori proti vsem lažem, ki bi rade prikazale v napačni luči naše socialne probleme. Očitajo ji anacionalnost, treba pa je poudariti, da je globoko nacionalna, ker je zakoreninjena v tem toliko preizkušanjem, opeharjenem in revnem slovenskem narodu.

Slovensko delovno ljudstvo vprašanje njegove boljše bodočnosti, njegove blaginje in svobode, to je tisto izhodišče, s katerega vrednotijo ti akademiki vsa dogajanja okoli sebe. Zato so odločno proti imperializmu, ker njegova končna zmaga pomeni konec svobode, če ne uničenje slovenskega naroda, zato so iskreni boritelji za resnično demokracijo, za demokracijo, ki bo dala poedincem popolno socialno enakost, za demokracijo, ki bo zgradila zvezo svobodnih narodov, za demokracijo, ki bo utirala človeštvu pot k vedno večjemu napredku. Zato se ti akademiki odločno upirajo vsem protiljudskim poskusom, ki se pojavljajo na slovenskih tleh, ker vedo, da stoje na tem in tem odseku velike svetovne fronte, na kateri bosta tudi slovenskemu narodu in slovenskemu akademiku priborjena svoboda in kruh. Svoboda, neodvisnost in srečen razvoj slovenskega naroda so tesno zvezani z zmago sil napredka v svetovnem merilu.

Delo teh akademikov na univerzi je veren izraz teh teoretičnih spoznanj. Borili so se za popolno univerzo in za pravice slovenskega akademika, za neodvisne akademske ustanove, ki bodo omogočile akademski študij revnim akademikom, ki morajo prodajati danes svobodo svojega prepričanja za materialne ugodnosti.

Končati moram. Bežno sem orisal položaj na slovenski univerzi. Označil sem nacionalno in klerikalno skupino kot za napredek slovenskega naroda negativni in ideološko oslabei ter dejansko preživeli. Očrtal sem poglede akademikov, ki stoje izven teh dveh skupin in ki stoje ob strani tistih sil, ki se bore proti vsakemu zatiranju tako poedincev, kot narodov za enakopravno zvezo vseh narodov, brez ozira na barvo kože in kulturno stopnjo.

Onemu, ki je pazljivo zasledoval delo »Slovenske mladine« ne bo težko določiti, na kateri strani barikad stoji. Mlade ljudi, ki se zbirajo okoli nje, vodijo isti visoki ideali pravične ureditve človeške družbe, isti globoki slovenski patriotizem, ista velika mržnja do telesnega in duhovnega zatiranja človeka, kot akademike okoli »Slovenskega kluba«. Izbira torej ne bo težka.

Ne more biti težka tistemu, ki je spoznal vso laž in nesposobnost današnjih voditeljev slovenskega naroda, tistemu, ki noč in dan v živo občuti krvave rane te slovenske resničnosti, in ki je trdno odločen ves svoj idealizem in vse svoje zmožnosti postaviti v boj proti mračnjškemu imperializmu, ki kolje brez smisla milijone mladih ljudi, proti vsem njegovim domačim pomočnikom in zatiralcem, v boj za ljudsko, demokratično Slovenijo!

St. Klemen.

Knjige, brošure, časopise, uradne, trgovske in vsakovrstne druge tiskovine. Eno- in večbarvni tisk. Stereotipija. Pri večjih nakladah rotacijski tisk. V lastni založbi tiska Službeni list kralj, banske uprave dravske banovine, Zbirko zakonov in uredb in razne druge leposlovne knjige. Lastna knjigo-veznica. Zahtevajte proračunel

VSA DELA HITRO, LIČNO
IN PO ZMERNIH CENAH

TISKARNA MERKUR D. D.

LJUBLJANA / GREGORČIČEVA UL. 23 / TELEFON 25-52

***Plačajte
tako j
naročnino!***

Vse tehnične, kemično čiste in analitične kemikalije

Oprema za laboratorije, laboratorijski porcelan in steklo

Zdravniške instrumente, urejevanje ambulanc in ordinacijskih sob

Za dijake znižane cene

DR. A. KANSKY

KEMIČNA TOVARNA

LJUBLJANA

KREKOV TRG 7

TELEFON 20-88

ENCIKLOPEDIČNE ZBIRKE

POGLEDI

Zahtevajte prospekt, ogledjte si prve knjižice.

Vsaka številka 12 din pri

AKADEMSKI ZALOŽBI

Tyrševa cesta 2 (Hotel Slon)

Najmoderneje urejena lekarna

Dr. G. PICCOLI

LJUBLJANA, TYRSEVA 6

(Nasproti »Nebotičnika«)

Velika zaloga tuzemskih in inozemskih specialitet. Oddaja zdravila na recepte za vse bolniške blagajne. Priporoča malinovec, pristen, naraven, na malo in veliko. Norveško ribje olje, najfinejše, sveže, vedno v zalogi.

Naročilo točno proti povzetju.

V 24 URAH

barva, plisira in kemično čisti obleke, klobuke itd. Škrobi in svetlolika srajce, ovratnike, zapestnice itd. Pere, suši, munga in lika domače perilo. Parno čisti posteljno perje in puh

TOVARNA
JOS. REICH
LJUBLJANA

Za pomlad

kupite blago za obleke
in manufakturo vseh vrst
najceneje

v manufakturi Novak

LJUBLJANA, KONGRESNI TRG 15